

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา
ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

สงกรานต์ ฤกษ์แก้ว

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ปีงบประมาณ
พ.ศ. 2562

สารบัญ

บทที่	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
สารบัญภาพ.....	ง
สารบัญตาราง.....	จ
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	8
การท่องเที่ยวโลกและการท่องเที่ยวในประเทศไทย.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ.....	16
สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย.....	16
แนวโน้มตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย.....	18
โอกาสในการลงทุนธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีศักยภาพ.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ.....	19
แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ.....	22
แนวคิดและทฤษฎีของการมีส่วนร่วม.....	29
แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	35
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	38
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	42
รูปแบบการวิจัย.....	40
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	41
เครื่องมือในการทำวิจัย.....	41
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	42
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	42

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
ตอนที่ 1 สถานการณ์การท่องเที่ยว ศักยภาพและความพร้อมและแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ ของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอ เมือง จังหวัดแพร่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านนาคูหา.....	45
ตอนที่ 2 รูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.....	50
ตอนที่ 3 ผลการประเมินผลการทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านนา คูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	51
5 สรุป อภิปรายผล.....	59
สรุปผลการวิจัย.....	60
อภิปรายผลการวิจัย.....	63
ข้อเสนอแนะ.....	64
บรรณานุกรม.....	66
ภาคผนวก.....	69
ภาคผนวก ก.....	68
ภาคผนวก ข.....	75
ประวัติผู้วิจัย.....	77

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางวิเคราะห์ SWOT ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหาและ ประเด็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านนาคูหาที่เอื้อต่อการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ.....	45
2 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ.....	53
3 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ.....	54
4 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ.....	54
5 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ต่อเดือน.....	54
6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการ ให้บริการ ด้านการให้บริการของบุคลากรที่ให้บริการ.....	55
7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการ ให้บริการ ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ.....	55
8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการ ให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก.....	56
9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการ ให้บริการ สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังจะได้รับจากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนาคูหา	56
10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการ ให้บริการ.....	57
11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการ ให้บริการ.....	57

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ระบบการท่องเที่ยว.....	9
2	แสดงเส้นทางแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นหมู่บ้านนาคูหาถึงท้ายหมู่บ้าน นาคูหา.....	63

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยซึ่งสามารถ ยืนยันได้จากตัวเลขของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาถึง 24.64 ล้านคน สร้างรายได้กว่า 1.15 ล้านล้านบาท และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีจำนวนถึง 138 ล้านคน ที่สร้างรายได้ 705,500 ล้านบาท ในปี 2557 ที่ผ่านมา (ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว, 2558) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญยิ่งต่อประเทศ การเติบโตของอุตสาหกรรมนี้เป็นผลให้เกิดการลงทุนสร้างเม็ดเงินในประเทศมากขึ้น นอกจากผลประโยชน์จะตกอยู่ภายในประเทศแล้วยังสามารถสร้างงานสร้างอาชีพอีกหลายแขนง ก่อให้เกิดการกระจายงานกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ นับเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพัฒนาสังคมของประเทศไทยได้ ประเทศไทยนั้นมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากมาย และหลากหลาย ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี อีกทั้งยังมีไมตรีจิตของคนไทยที่เป็นที่รับรู้โดยทั่วกันจนได้สมญานามว่า “THE LAND OF SMILES” สยามเมืองยิ้ม จึงเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติทั่วโลก(อมรรัตน์ วงศ์เป็ง, 2552) เมืองไทยจึงกลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่มีตัวสินค้าหลักๆ ในจำนวนองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถแตกเป็นประเภทกิจกรรมของการท่องเที่ยวได้ถึง 8 ประเภทได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวทางเรือ และการท่องเที่ยวในแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (สำนักงานสถิติเศรษฐกิจและสังคม, 2557) สิ่งเหล่านี้เองสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งนอกเหนือจากความสนุกสนานเพลิดเพลิน การท่องเที่ยวจึงเป็นการพักผ่อนหย่อนใจและเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ก่อให้เกิดความเข้าใจ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นมิตรต่อกันและมีประโยชน์ทั้งทางด้านการปกครองและการเมืองระหว่างประเทศซึ่งความสัมพันธ์อันดีต่อกันนี้ จะส่งผลกระทบต่อรัฐบาลของประเทศต่างๆ ทำให้มีความเข้าใจและใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น อาจจะกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นสื่อกลางที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนต่างชาติต่างศาสนา (วีระพล ทองมา, 2554)

การท่องเที่ยวจึงจัดว่าเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้องจากสถานที่หนึ่งไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยการเดินทางท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลนั้นจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามความมุ่งหมาย วิธีการ และความพึงพอใจ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลก ตัดสินใจเดินทางเที่ยวพักผ่อนในเมืองไทย ซึ่งหนึ่งในธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่มีการพูดถึงกันมากในการเพิ่มขีดความสามารถ คือการเป็น “ฮับ” ทาง

ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ/การแพทย์ (Medical Hub) หรือศูนย์กลาง การแพทย์ (<http://www.atta.or.th/?p=3882>)

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพที่มุ่งในการสร้างเสริมความสุขกายสบายใจ มิได้มุ่งเป็นในเชิงการรักษาโรคจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี โดยอาศัยแกนหลักคือ ชุมชน (Community-Based Tourism) การบริหารจัดการของชุมชน เกิดขึ้นทั่วไปในประเทศด้อยพัฒนาแต่ไม่อาจพัฒนาขยายตัวได้เนื่องจากสาเหตุ 4 ประการคือ ประการแรกชุมชนในประเทศด้อยพัฒนามีหลากหลายรูปแบบหลากหลายชุมชน กระจัดกระจายกันอยู่ไม่สัมพันธ์กัน ประการที่สองความรู้ความสามารถในการจัดการเชิงธุรกิจของชุมชนยังมีน้อยและบางส่วนยังต้องอาศัยทุนจากภายนอก ประการที่สามการพัฒนาเทคโนโลยีมีจำกัด และประการที่สี่ความสามารถทางการตลาดมีจำกัดตลาดไม่แน่นอนขยายตัวได้ยาก โดยขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง (ไซเชิต ปั้นเปี่ยมรัตน์, 2546) ปัจจัยเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายชุมชน (Community-Based Network) การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายมิได้เกิดขึ้นได้ง่ายดังนั้นจังหวัดจึงได้แรงสนับสนุนจากการดำเนินงานด้วยแผนยุทธศาสตร์โดยกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2555-พ.ศ.2559 ซึ่งสนับสนุนนโยบายของภาครัฐในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอันได้แก่ วิสาหกิจชุมชนเพื่อเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้น การสร้างสรรค์ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการและเสริมสร้างความสุขมวลรวมของชุมชนอาศัยรากฐานการพัฒนาด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของการบริหารงานจัดการชุมชน ด้วยกลยุทธ์การบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบทไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพลังของผู้นำ องค์กร เครือข่ายในการขับเคลื่อนและบูรณาการแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11, 2557)

จังหวัดแพร่ เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีตำนานเล่าขานถึงความรุ่งเรืองและมีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นเมืองกำเนิดของเรื่องราวแห่งความรักอันยิ่งใหญ่ในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ ที่หลายคนคุ้นหูกันเป็นอย่างดี เดิมเมืองนี้เป็นนครรัฐอิสระ จนกระทั่งมีการสถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้น จึงถูกผนวกเป็นเมืองภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนา นอกจากแพร่จะเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยร่องรอยทางประวัติศาสตร์น่าเรียนรู้แล้ว ยังมีแหล่งธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ งดงามด้วยสายน้ำและผืนป่า ให้ไปเยือนได้ตลอดทั้งปีอีกด้วย มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอยู่แล้วหลายแห่ง พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั่วไปจะนิยมแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการและสัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ๆ (www.sawadee.co.th/thai/phrae)

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยซึ่งสามารถ ยืนยันได้จากตัวเลขของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาถึง 24.64 ล้านคน สร้างรายได้กว่า 1.15 ล้านล้านบาท และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีจำนวนถึง 138 ล้านคน ที่สร้างรายได้ 705,500 ล้านบาท ในปี 2557 ที่ผ่านมา (ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว, 2558) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญยิ่งต่อประเทศ การเติบโตของอุตสาหกรรมนี้เป็นผลให้เกิดการลงทุนสร้างเม็ดเงินในประเทศมากขึ้น นอกจากผลประโยชน์จะตก

อยู่ภายในประเทศแล้วยังสามารถสร้างงานสร้างอาชีพอีกหลายแขนง ก่อให้เกิดการกระจายงานกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ นับเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพัฒนาสังคมของประเทศไทยได้ ประเทศไทยนั้นมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากมาย และหลากหลาย ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี อีกทั้งความมีไมตรีจิตของคนไทยที่เป็นที่รับรู้โดยทั่วกันจนได้สมญานามว่า “THE LAND OF SMILES” สยามเมืองยิ้ม จึงเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติทั่วโลก(อมรรัตน์ วงศ์เป็ง, 2552) เมืองไทยจึงกลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่มีตัวสินค้าหลักๆ ในจำนวนองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถแตกเป็นประเภทกิจกรรมของการท่องเที่ยวได้ถึง 8 ประเภทได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวทางเรือ และการท่องเที่ยวในแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (สำนักงานสถิติเศรษฐกิจและสังคม, 2557) สิ่งเหล่านี้เองสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งนอกเหนือจากความสนุกสนานเพลิดเพลิน การท่องเที่ยวจึงเป็นการพักผ่อนหย่อนใจและเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ก่อให้เกิดความเข้าใจ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นไมตรีต่อกันและมีประโยชน์ทั้งทางด้านการปกครองและการเมืองระหว่างประเทศซึ่งความสัมพันธ์อันดีต่อกันนี้ จะส่งผลกระทบต่อรัฐบาลของประเทศต่างๆ ทำให้มีความเข้าใจและใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น อาจจะกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นสื่อกลางที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนต่างชาติต่างศาสนา (วิระพล ทองมา, 2554)

การท่องเที่ยวจึงจัดว่าเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่่มักจะเกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้องจากสถานที่หนึ่งไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยการเดินทางท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลนั้นจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามความมุ่งหมาย วิธีการ และความพึงพอใจ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลก ตัดสินใจเดินทางเที่ยวพักผ่อนในเมืองไทย ซึ่งหนึ่งในธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่มีการพูดถึงกันมากในการเพิ่มขีดความสามารถ คือการเป็น “ฮับ” **ทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ/การแพทย์ (Medical Hub) หรือ ศูนย์กลางการแพทย์** (<http://www.atta.or.th/?p=3882>)

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพที่มุ่งในการสร้างเสริมความสุขกายสบายใจ มิได้มุ่งเป็นในเชิงการรักษาโรคจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี โดยอาศัยแกนหลักคือ ชุมชน (Community-Based Tourism) การบริหารจัดการของชุมชน เกิดขึ้นทั่วไปในประเทศด้อยพัฒนาแต่ไม่อาจพัฒนาขยายตัวได้เนื่องจากสาเหตุ 4 ประการคือ ประการแรกชุมชนในประเทศด้อยพัฒนามีหลากหลายรูปแบบหลากหลายชุมชน กระจัดกระจายกันอยู่ไม่สัมพันธ์กัน ประการที่สองความรู้ความสามารถในการจัดการเชิงธุรกิจของชุมชนยังมีน้อยและบางส่วนยังต้องอาศัยทุนจากภายนอก ประการที่สามการพัฒนาเทคโนโลยีมีจำกัด และประการที่สี่ความสามารถทางการตลาดมีจำกัดตลาดไม่แน่นอนขยายตัวได้ยาก โดยขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง (โฆเซิต ปันเปียมรัตน์, 2546) ปัจจัยเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายชุมชน (Community-Based Network) การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายมิได้เกิดขึ้นได้ง่ายดังนั้นจังหวัดจึงได้แรงสนับสนุนจากการดำเนินงานด้วยแผนยุทธศาสตร์โดยกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2555-พ.ศ.2559 ซึ่งสนับสนุน

นโยบายของภาครัฐในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอันได้แก่ วิสาหกิจชุมชนเพื่อเชื่อมโยงกับ ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้น การสร้างสรรค์ ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการและเสริมสร้างความสุขมวลรวมของชุมชนอาศักรากฐานการพัฒนาด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของการบริหารงานจัดการชุมชน ด้วยกลยุทธ์การบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการพัฒนา ชนบทไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพลังของผู้นำ องค์กร เครือข่ายในการขับเคลื่อนและบูรณา การแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 11, 2557)

จังหวัดแพร่ เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีตำนาน เล่าขานถึงความรุ่งเรืองและมีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นเมืองกำเนิดของ เรื่องราวแห่งความรักอันยิ่งใหญ่ในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ ที่หลายคนคุ้นหูกันอย่างดี เดิมเมืองนี้ เป็นนครรัฐอิสระ จนกระทั่งมีการสถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้น จึงถูกผนวกเป็นเมืองภายใต้การ ปกครองของอาณาจักรล้านนา นอกจากแพร่จะเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยร่องรอยทางประวัติศาสตร์ นำเรารู้แล้ว ยังมีแหล่งธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ งดงามด้วยสายน้ำและผืนป่า ให้ไปเยือนได้ตลอด ทั้งปีอีกด้วย มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอยู่แล้วหลายแห่ง พฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวทั่วไปจะนิยมแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการและสัมผัส กับประสบการณ์ใหม่ๆ (www.sawadee.co.th/thai/phrae)

ตำบลสวนเขื่อน เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ที่มีศักยภาพในเรื่องการ ท่องเที่ยว เพราะมีภูมิประเทศที่สวยงามติดเชิงเขา อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ คือ บ้านนา คูหา เป็นหมู่บ้านที่อยู่บนหุบเขาสูง ห่างจากตัวเมืองแพร่ประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ตั้งอยู่บนภูเขา อากาศเย็นตลอดปี และเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการวิจัยว่ามีโอโซนติดอันดับ 7 ของ ประเทศ การเข้าออกหมู่บ้านมีถนนเพียงเส้นเดียว ตลอดทางขึ้นโดยจะพบกับต้นไม้ใหญ่นานาชนิด ที่ขึ้นหนาตาและสามารถสัมผัสได้ถึงลมเย็นๆ ที่สร้างความผ่อนคลายได้เป็นอย่างดี จากพื้นที่ที่มี ทัศนียภาพสวยงามทั้งสองข้างทางเป็นป่าเบญจพรรณ และมีลำห้วยแม่แคมไหลผ่าน ชาวบ้านส่วน ใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน และมีอาชีพเลี้ยงสาหร่ายน้ำจืด หรือ เต้า เป็นอาชีพเสริม โดยได้แปรรูป เป็นข้าวเกรียบเต้า สาหร่ายแผ่นทอดกรอบ สบู่เต้า และอื่นๆ พร้อมนำมาทำเป็นอาหาร เช่น ต้าเต้า เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว บ้านนาคูหาเป็นที่ตั้งของพุทธอุทยานดอยผาสวรรค์เฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซึ่งมีสถานที่สำคัญภายในหลายแห่ง เช่น ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาโพธิวงศาจารย์าราม พระพุทธชัยันติ มหัทศจรีย์ พระเจ้าหยกทิพย์ พระเจ้าทันใจ พระเจ้าสำเร็จเร็วพลัน และที่เป็นไฮไลท์ที่สุด คือพระ ธาตุอินทร์แขวนมหาโพธิ์สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นพระธาตุอินทร์แขวนองค์ที่จำลองมาจากประเทศพม่า มา ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยในพุทธอุทยานดอยผาสวรรค์เฉลิมพระเกียรติ ร.9 นอกจากนี้บ้านนา คูหายังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกหลายแห่ง ให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม ความสวย งาม ของธรรมชาติที่นี่ เช่น ถ้ำช้างแก้วมรกต ถ้ำแท่นแก้วมรกต และที่นี่ยังเป็นแหล่งปลูกเมี่ยง มาก ที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดแพร่อีกด้วย นอกจากนี้บ้านนาคูหาเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากร ธรรมชาติ ชาวบ้านที่นี่มักจะประกอบอาชีพหาของป่ามาขาย เก็บผักมาขาย ผักที่นี้จึง เป็นผักที่เก็บสดๆจากป่า จากกริมน้ำลำธาร ผักปลูกก็ปลอดสารพิษ ชาวบ้านมักจะเอาผักและของ

ป่าต่างๆ มาขายตามข้างทางในราคาถุกมัดละ 5 บาท 10 บาท สลับผลัดเปลี่ยน หมุนเวียนทุกฤดูกาลเลือกได้ตามใจชอบ

(https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1400839985)

จากบริบทของบ้านนาคูหาที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามา นี้ จะเห็นได้ว่าบ้านนาคูหา มีทุนเดิมด้านศักยภาพเชิงพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีการวิจัยว่ามีไอโซนดีตีติดอันดับ 7 ของประเทศ มีการสนับสนุนและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแพร่ แต่การศึกษาบริบทด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาคูหา นั้นพบว่า การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนยังไม่เป็นระบบและยังไม่มีรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตรงตามความต้องการและเหมาะสมกับกลุ่มของนักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเข้าไปพัฒนาและจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านนาคูหา ร่วมกับเทศบาลตำบลสวนเขื่อน ภาควิชาครีเอทีฟอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และคนในชุมชนบ้านนาคูหาที่มีส่วนได้เสียกับการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยว ศักยภาพและความพร้อมและแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ ของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านนาคูหา
2. เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
3. เพื่อประเมินผลการทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

ขอบเขตของโครงการวิจัย

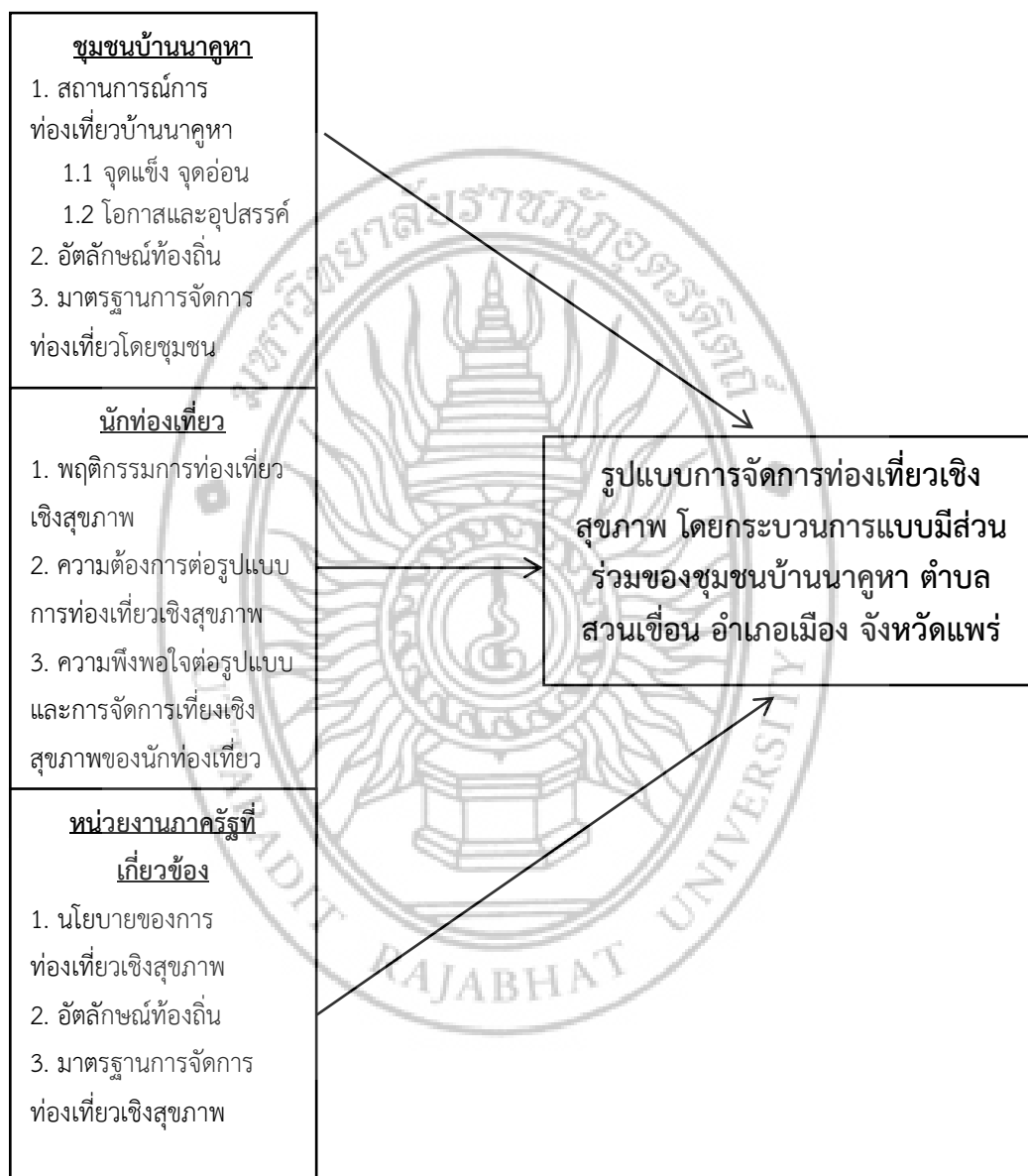
การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

7.1 ขอบเขตด้านประชากร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ แกนนำท่องเที่ยวชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหา และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เทศบาลตำบลสวนเขื่อน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสวนเขื่อน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแพร่ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ที่เข้ามาหนุนเสริมด้านการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาคูหา เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแพร่ อุตสาหกรรมจังหวัดแพร่ พาณิชย์จังหวัดแพร่ เป็นต้น

7.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพของชุมชนบ้านนาคูหา

7.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้มีรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาการวิเคราะห์การดำเนินงานตามกิจกรรมการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีความร่วมมืออื่น ๆ คาดว่าจะส่งผลดีต่อชุมชนดังนี้

1. ได้แนวทางในการบริหารจัดการ และเป็นต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ทำให้เกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างยั่งยืน
2. ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ มีความสามารถพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนได้ และสามารถนำรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่นำเสนอแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม
3. เสริมสร้างกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถและการสร้างองค์ความรู้โดยท้องถิ่นเพื่อใช้ในการศึกษาต้นทุนในการพยากรณ์แนวโน้มเกี่ยวกับพัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น
4. ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น ร่วมมือกันพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวได้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีการพัฒนาเส้นทางและรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถสร้างรายได้และพัฒนาฐานเศรษฐกิจและมาตรฐานการดำรงชีพของคนในชุมชนให้ดีขึ้น
5. ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเชื่อมโยงสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างสร้างสรรค์
6. สร้างกระแสการพัฒนาที่เน้นการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในพื้นที่เพื่อดำรงความเป็นชุมชนที่วัฒนธรรม มีอัตลักษณ์เฉพาะตน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นหรือเพื่อหาความรู้ มีหลากหลายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเอง และขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการเดินทาง โดยระยะทางมากกว่า 40 กิโลเมตรจากบ้าน เพื่อจุดประสงค์ในการพักผ่อนหย่อนใจ

2. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิถีการรักษาสุขภาพกายใจ ได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรีย์ภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. กระบวนการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมิณผล และร่วมกับประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา โดยการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านนาคูหา ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่

4. ชุมชนบ้านนาคูหา หมายถึง หมู่บ้านที่อยู่ยอดดอยสูง ในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ ห่างจากตัวเมืองแพร่ประมาณ 25 กิโลเมตร ใช้ถนนหมายเลข 1024 การเดินทางเข้าออกหมู่บ้านถนนผ่านเพียงแค่ว่าเส้นเดียว หมู่บ้าน นาคูหาตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขาและธรรมชาติอันแสนบริสุทธิ์ ถือเป็นแหล่งโอโซนชั้นดี ติดอันดับ 1 ใน 7 ของประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนบ้านนาคูหาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพในชุมชนบ้านนาคูหา และเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เอกสารและงานวิจัยที่ทำการศึกษาในบทนี้ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 - 2.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย
 - 2.2 แนวโน้มตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย
 - 2.3 โอกาสในการลงทุนธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ที่มีศักยภาพ
 - 2.4 โอกาสลงทุนในพื้นที่หลัก
 - 2.5 โอกาสการลงทุนในพื้นที่ท่องเที่ยวรองและชายแดน
 - 2.6 ธุรกิจที่มีโอกาสในการลงทุน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
6. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโลกและการท่องเที่ยวในประเทศไทย

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

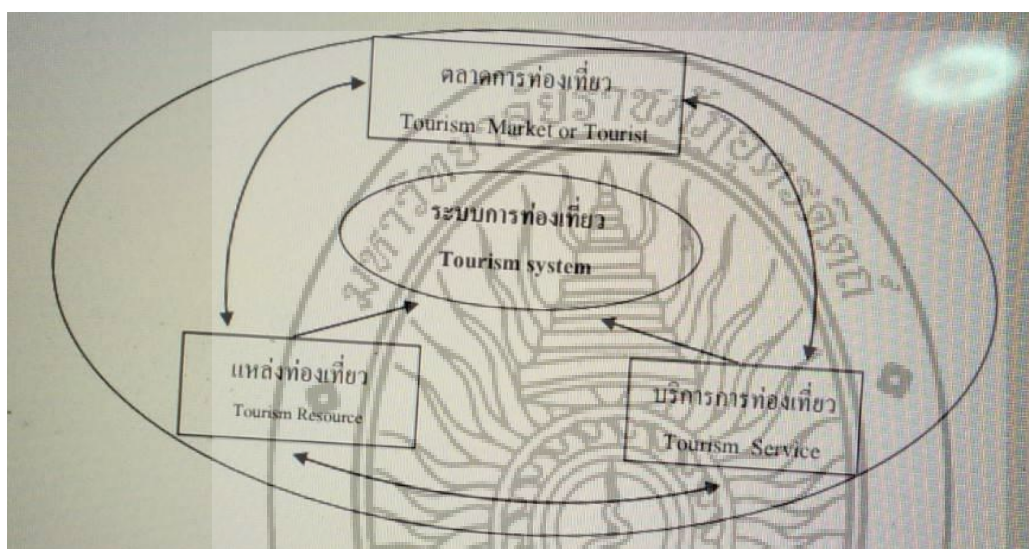
นิศา ซัชกุล (2557: 2) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ เป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การพักค้างแรมและการรับประทานอาหารนอกบ้าน

UNWTO (1997 อ้างถึงใน สมบัติ กาญจนกิจ, 2557: 141) และ Pender and Sharpley (2005: 4) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของประชาชนที่ได้เดินทางจากสถานที่อยู่อาศัยของตนไปยังอีก

สถานที่หนึ่งและพักอาศัยชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ สุขภาพ นันทนาการ และอื่น ๆ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลักเป็นฐาน หรือไปพำนักอยู่อาศัยถาวร

การท่องเที่ยวโลกและการท่องเที่ยวในประเทศไทย

จากแนวคิดเรื่อง ระบบท่องเที่ยว (Tourism system) การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคม และเศรษฐกิจ ที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism market or tourist) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กัน โดยความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ จะทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต่างกักัน (สมบัติ กาญจนกิจ, 2557: 145-147)

ภาพที่ 1 ระบบการท่องเที่ยว (สมบัติ กาญจนกิจ, 2557: 146)

จากภาพที่ 1 แสดงระบบการท่องเที่ยว (สมบัติ กาญจนกิจ, 2557: 146) ประกอบด้วย

1. แหล่งท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรสำคัญ สำหรับประเทศไทยนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

2. บริการนักท่องเที่ยว ถือเป็นบริการรองรับให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งบริการนักท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรม และบริการอื่น ๆ

3. การตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงของความต้องการในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งในกระบวนการจัดการหมายรวมถึง การส่งเสริมและพัฒนาการขายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย โดยความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ทั้งสามองค์ประกอบและความสัมพันธ์จะทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต่างกักัน ซึ่งเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยว องค์การท่องเที่ยวโลก ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 แบบ เพื่อตอบสนองความต้องการท่องเที่ยว (Goeldner & Ritchie, 2006: 428 อ้างถึงใน วารินทร์ มัชฌมบุรุษ, 2552: 30-33) ได้แก่

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งความสนุกสนาน การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาในแหล่งธรรมชาติ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 351; วารินทร์ มัชฌมบุรุษ, 2552: 30) ประกอบด้วย

1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และแหล่งวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (วาริษฐ์ มัชฌิมบุรุษ, 2552: 30)

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติในแหล่งธรรมชาติทางทะเลและระบบนิเวศทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนั้น ๆ

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ถ้ำหินงอกหินย้อย ถ้ำหิน ลานดินต่าง ๆ เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความพิเศษอันเกิดจากการกระทำของธรรมชาติ

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร สวนผลไม้ ไร่ ร่องนุ่น แหล่งปลูกไม้ดอกไม้ประดับ หรือฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เพื่อชื่นชมความสวยงามและชื่นชมความสำเร็จในอาชีพเกษตรกร

1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อร่วมชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นชัดเจนในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น สุริยุปราคา จันทรุปราคา ฝนดาวตกต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยะจักรวาล

2. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตหรือศาสนาในท้องถิ่น ประกอบด้วย

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

2.2 การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and traditional tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นที่สนใจ เช่น ความเป็นอยู่ของประชาชน การชมการแสดงดนตรีหรือละคร ประเพณีต่าง ๆ การแห่เทียนเข้าพรรษา การแห่ประสาฬหัง งานบุญบั้งไฟพญานาค เป็นต้น

2.3 การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural tourism/ village tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวหมู่บ้านในชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษที่มีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว (วาริษฐ์ มัชฌิมบุรุษ, 2552: 31)

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) ประกอบด้วย

3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) หมายถึง “การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยว เพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/ หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การรับคำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนวด/อบ/ ประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิตลอดจนการตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาล และอื่น ๆ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555: 1)

3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation tourism) หมายถึงการเดินทาง

ทัศนศึกษาเพื่อศึกษาหลักทางศาสนาต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญกับการทำสมาธิการปฏิบัติธรรม ที่มีในศาสนา สถาน เช่น วัด สำนักสงฆ์ต่าง ๆ เป็นต้น

3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านภูไทย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง/ชาวเขา เป็นต้น

3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) หมายถึง บุคคลและ/หรือกลุ่มคณะที่เข้าร่วมหรือ ชมการแข่งขันกีฬาหรือกิจกรรมกีฬานันทนาการ หรือเดินทางโดยใช้กีฬาเป็นเหตุจูงใจหลักเพื่อการเดินทาง (Hinch & Higham, 2004: 37)

3.5 การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ เพื่อความสนุกสนาน ตื่นเต้น ผจญภัย ปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่ เช่น การล่องแก่งตามลำน้ำต่าง ๆ การปีนหน้าผา ปีนเขา เป็นต้น

3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Home stay & farm stay) หมายถึงการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการใช้ชีวิตอย่างใกล้ชิดร่วมกับชาวบ้านในท้องถิ่น โดยพักท่องเที่ยวและทานอาหารพื้นบ้านในท้องถิ่น

3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลายหลังเกษียณอายุ จากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิต คือการท่องเที่ยวโดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3-4 ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย 1 เดือน

3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive travel) หมายถึง การจูงใจให้แก่มัคคุเทศก์ พนักงานของบริษัทที่ประสบความสำเร็จเป็นเลิศในการขายสินค้าอื่น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมายที่บริษัท กำหนด เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทขายตรงต่าง ๆ กลุ่มผู้แทนบริษัทขายรถยนต์จากภูมิภาคต่าง ๆ เป็นการให้รางวัลและจูงใจให้มาเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดได้แก่ ค่าเดินทาง ค่าที่พักแรมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางเพื่อเป็นการตอบแทนรางวัลให้กับพนักงาน

3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม หมายถึง การท่องเที่ยวที่เรียกสั้น ๆ ว่า MICE การท่องเที่ยวธุรกิจไมซ์ (MICE Business travel) หมายถึง การท่องเที่ยวขนาดใหญ่ 4 ธุรกิจ ได้แก่ ธุรกิจการจัดประชุมขององค์กร (Meetings) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentives) การจัดประชุมนานาชาติ (Conventions) และการจัดงานแสดงสินค้า (Exhibitions) เป็นการที่นักท่องเที่ยวมีจุดประสงค์เพื่อไปเข้าร่วมประชุม สัมมนา หรือไปชมการจัดนิทรรศการหรืองานแสดงสินค้าในโอกาสต่าง ๆ แล้วใช้เวลาว่างด้วยการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบการท่องเที่ยวอีกมาก เช่น การท่องเที่ยวอวกาศ การท่องเที่ยวตามรอยภาพยนตร์ เป็นต้น

ซึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้น “นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมีแนวโน้มขยายตัวเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มต้องการที่จะเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์ กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เลือกพักผ่อนในโรงแรมที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งประเทศไทยมีความพร้อมของทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554, หน้า 8) ซึ่งจะเห็นว่าทั้งการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจอย่างมากและมีแนวโน้มขยายตัว

มากขึ้นในอนาคต

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเป็นส่วนประกอบที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบการท่องเที่ยวต่าง ๆ ไว้ดังนี้

Goelner and Ritchies (2012, p. 9) และ Middleton and Clarke (2001, pp. 124-127) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว (Tourist) คือผู้มาเยือนชั่วคราวที่มาพักอาศัยอย่างน้อย 24 ชั่วโมง ในประเทศที่ไปเยือนและมีเหตุจูงใจในการมาเยือนเพื่อพักผ่อน เพื่อสุขภาพ เพื่อการศึกษา เพื่อปฏิบัติการกิจ เป็นต้น (นิศาซัชกุล, 2557: 3)

2. สถานที่ท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม (Destination attractions and environment) เป็นองค์ประกอบหนึ่งเนื่องจากนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวในสถานที่ใดนั้น อาจเป็นผลสืบเนื่องจากการที่สถานที่นั้นมีสิ่งดึงดูดใจ แบ่งออกเป็น

2.1 สิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ (Natural attractions) อาทิเช่น ภูเขา ชายหาด ทะเล ภูมิอากาศ หรือลักษณะทางธรรมชาติอื่น ๆ

2.2 สิ่งดึงดูดใจเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Heritage attractions) เช่น สถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัฒนธรรม โรงละครและพิพิธภัณฑ์

2.3 สิ่งดึงดูดใจเชิงสังคม (Social attractions) ที่เกี่ยวข้องกับสังคม วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น ภาษาและโอกาสที่จะได้พบปะและเรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ก็มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเช่นกัน

2.4 สิ่งดึงดูดใจเชิงนันทนาการ (Recreation attractions) ได้แก่ สถานที่ทั้งในร่มและกลางแจ้งที่เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมนันทนาการ เช่น ตกปลา สระว่ายน้ำ ลานโบว์ลิ่ง เป็นต้น

2.5 สิ่งดึงดูดใจเชิงธุรกิจ (Commercial attractions) ได้แก่ สถานที่ที่จับจ่ายซื้อของห้างสรรพสินค้า ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

3. ภาคส่วนปฏิบัติการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Operation sector of tourism industry) ประกอบด้วย การคมนาคมขนส่ง (Transportation) บริการท่องเที่ยว (Tourism services) ที่พักแรม (Accommodation) มหกรรม (Event) การผจญภัยและนันทนาการกลางแจ้ง (Adventure and outdoor recreation) กิจกรรมเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน (Entertainment) ร้านอาหาร (Food service) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) และ ธุรกิจการเดินทางท่องเที่ยว หรือตัวแทนบริษัททัวร์ (Travel trade)

4. สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ (Destination facilities and services) จัดเป็นองค์ประกอบหลักของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเช่นกัน สิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวอยากพักผ่อนหรือเพลิดเพลินไปกับสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้น ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น จำแนกออกเป็นประเภทต่าง 7 ประเภท ประกอบด้วย

4.1 โรงแรม ที่พัก (Accommodation units) เช่น โรงแรม บ้านเช่า อพาร์ทเมนท์ เกสต์เฮาส์ เป็นต้น

4.2 ร้านอาหาร (Restaurants, bars and cafes) ทุกระดับตั้งแต่ร้านอาหารจานด่วน จนถึงร้านอาหารหรูหราร

4.3 การคมนาคมขนส่ง (Transport at the destination) เช่น รถโดยสาร รถรับจ้าง รถเช่า

- 4.4 กีฬาและกิจกรรมที่น่าสนใจ (Sports/ interest activity) เช่น กิจกรรมกีฬาและนันทนาการต่าง ๆ
- 4.5 สถานที่เยี่ยมชม (Spectator stadiums) เช่น ศูนย์แสดงศิลปะ งานฝีมือและธรรมชาติ
- 4.6 สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ (Other facilities) เช่น โรงเรียนสอนภาษา สโมสรสุขภาพ
- 4.7 ร้านค้า (Retail outlets) เช่น ร้านขายของ ตัวแทนบริษัทท่องเที่ยว ร้านขายสินค้าของที่ระลึก
- เป็นต้น
- 4.8 บริการอื่น ๆ (Other services) เช่น การบริการข้อมูล การเช่าอุปกรณ์ ตำรวจท่องเที่ยว
- เป็นต้น

5. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility of the destination) มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากเกี่ยวข้องกับ ค่าใช้จ่าย ความรวดเร็วและความสะดวกสบายในการเดินทาง ประกอบด้วย

- 5.1 โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ได้แก่ ถนน ที่จอดรถ สนามบิน รถไฟ ท่าเรือ
- 5.2 สิ่งอำนวยความสะดวก (Equipment) ได้แก่ ขนาด ความเร็วและระยะเวลาของเวลาเดินทางของยานพาหนะขนส่งสาธารณะ
- 5.3 ปัจจัยการดำเนินงาน (Operation factor) ได้แก่ เส้นทาง ความถี่ของการให้บริการในราคาที่เรียกเก็บและการจัดเก็บค่าผ่านทาง

5.4 กฎระเบียบของรัฐบาล (Government regulation) เช่น กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การออกวีซ่าและการตรวจคนเข้าเมือง

6. ภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว (Images of the destination) เป็นทัศนคติและความรู้สึกของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ ซึ่งภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวและความคาดหวังในเรื่องของประสบการณ์การท่องเที่ยวมีการเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดในจิตใจของลูกค้า

7. ราคาสำหรับนักท่องเที่ยว (Price to the consumer) ราคาจะเป็นตัวช่วยตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความสะดวกสบาย ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกและการเดินทางท่องเที่ยว

นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว อาทิ Dickman (1996) และ Tourism Western Australia (2009: 1-2) กล่าวถึง องค์ประกอบการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก หรือ ที่รู้จักกันในนาม 5A ประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) การคมนาคมขนส่งและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พัก (Accommodation) และกิจกรรม (Activities)

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) จัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่จูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งแยกเป็นสิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ (Natural attractions) สถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างขึ้น (Built attractions) สิ่งดึงดูดใจเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural attractions) และสิ่งดึงดูดใจเชิงสังคม (Social attractions) ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยว ตามที่ วาริชต์ มัชฌิมบุรุษ (2554: 191-192) กล่าวในผลการวิจัย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพื้นที่รอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ จังหวัดลำปาง” ว่า สถานที่ท่องเที่ยวควรมีบริการข้อมูลตลอดเส้นทางมีป้ายแสดงข้อมูลที่ชัดเจน ต้องการรับข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวที่ลึกกว่าปกติ มีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงลึก และผู้นำชมที่มีทักษะการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

2. สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง (Accessibility) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ท่องเที่ยวได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งศรัณพร ชวนเกริกกุล

(ม.ป.ป.: 50) กล่าวว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวรู้จักมากขึ้น ควรมีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ควรมีการปรับปรุงข้อมูลข่าวสารของสถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละแห่งให้มีความทันสมัยอยู่เสมอเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการค้นคว้าหาความรู้หรือข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นก่อนการเดินทาง ควรมีการขนส่งมวลชนที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก มีรถโดยสาร บริการนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง ควรมีป้ายบอกทางที่ชัดเจนมากขึ้น ควรมีพนักงานแนะนำให้ความรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ด้านการคมนาคมขนส่ง วาริชต์ มัชยมบุรุษ (2554: 191-192) กล่าวว่าผู้สูงอายุต้องการความสะดวกสบายในการเดินทางในสถานที่ท่องเที่ยวทั้งการเดินทางเท้าและทางรถยนต์ สำหรับเส้นทางท่องเที่ยวควรมีความลาดชันน้อย และเป็นพื้นเรียบ สอดคล้องกับกุลวดี แก้วกล้า (2550: 8) ที่กล่าวว่าผู้สูงอายุพึงพอใจในความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยวและความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่อนักท่องเที่ยว เช่น สาธารณูปโภค น้ำ ไฟ โทรศัพท์ ห้องสุขา ร้านค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวมีความจำเป็นต้องใช้ เช่น โรงพยาบาล ธนาคาร เป็นต้น

4. ที่พัก (Accommodation) แหล่งท่องเที่ยวควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอแก่นักท่องเที่ยวรวมทั้งควรมีที่พักที่หลากหลายด้านราคาและบริการที่เหมาะสมต่อสถานที่ และไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว ตามที่ วานิสา ตโนภาส และกองกฤษ์ โตชัยวัฒน์ (2554: 9) ได้ศึกษาพื้นที่ใช้สอยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อรีสอร์ทสำหรับผู้สูงอายุ กล่าวว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการพื้นที่ใช้สอยส่วนพื้นที่สวนเพื่อการบำบัดหรือสวนสุขภาพ พื้นที่สำหรับสวนมนต์ไหว้พระหรือนั่งสมาธิ พื้นที่สำหรับปฐมพยาบาล พื้นที่สำหรับนวดแผนโบราณ พื้นที่สำหรับซื้อของใช้และของรับประทานเล่น พื้นที่สำหรับกายภาพบำบัด และสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ปุ่มเรียกฉุกเฉินในห้องพัก พื้นผิวสัมผัสที่ไม่ลื่น ราวจับในห้องน้ำ ที่นอนสำหรับดูแลผู้สูงอายุและราวจับบริเวณทางเดิน และวาริชต์ มัชยมบุรุษ (2554: 191-192) กล่าวว่า ผู้สูงอายุต้องการร้านอาหารที่ตีเครื่องปรับอากาศ และสามารถเปิดหน้าต่างได้เพื่อให้อากาศถ่ายเท

5. กิจกรรม (Activities) ที่นักท่องเที่ยวสามารถกระทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวและช่วงเวลาที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยวน่าสนใจมากขึ้นและกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจับจ่ายใช้สอย กิจกรรมทางทะเล เช่น ดำน้ำ ว่ายน้ำ กีฬาและนันทนาการต่าง ๆ เป็นต้น

โครงสร้างการตลาดและแนวโน้มการท่องเที่ยวโลก (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554: 6-7) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้กล่าวถึงโครงสร้างการตลาดและแนวโน้มการท่องเที่ยวโลก ดังนี้

1. การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: UNWTO) ได้พยากรณ์ว่าเมื่อถึงปี พ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวน 1,600 ล้านคน และกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจุดหมายการท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีผู้นิยมเดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลก ประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลกเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุจึงมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความพร้อมในด้านเวลาและงบประมาณ สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวแบบพำนักนานและต้องการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน

3. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ตและความรู้ข้อมูลด้านสารสนเทศกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความแตกต่างและคุณค่าของสินค้าในอนาคต

4. การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวสูงขึ้น ตลาดเกิดใหม่ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในทวีปเอเชียจะเริ่มมีบทบาทสำคัญ หลายประเทศจึงมีการลงทุนด้านการท่องเที่ยว การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การกำหนดกลยุทธ์ และการใช้นโยบายปกป้องคนของตนให้เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพื่อแย่งชิงตลาดในเวทีโลก

จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวโลกทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการตลาด การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการแข่งขันที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554: 8-9) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปจะส่งผลกระทบต่อความสนใจของนักท่องเที่ยว การตัดสินใจท่องเที่ยวและทางเลือกในการท่องเที่ยวที่ต่างไปจากเดิม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้คาดการณ์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1. สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป โดยส่งผลให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังเรื่องค่าใช้จ่ายและคำนึงความคุ้มค่าเงินมากขึ้น ประกอบกับการที่คู่แข่งให้มาใช้กลยุทธ์ด้านราคาเพื่อดึงดูดความสนใจของตลาดนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกเพิ่มขึ้นในการเลือกจุดหมายปลายทางส่งผลให้เกิดพฤติกรรม Last minute คือ ในการตัดสินใจในการจอง/ซื้อสินค้าและบริการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความคุ้มค่าจะใช้เวลาอันสั้นก่อนการเดินทางเท่านั้น

2. นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวระยะใกล้ โดยนิยมเลือกเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศหรือภายในภูมิภาคเดียวกันมากขึ้น ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว และการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ จะช่วยลดข้อจำกัดและอุปสรรคในการท่องเที่ยว

3. นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมีแนวโน้มขยายตัวเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มต้องการที่จะเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างกันในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ด้วยกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเลือกพักแรมในโรงแรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งประเทศไทยมีความพร้อมขอทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ

4. กระแสของความสนใจและใส่ใจในสุขภาพ และการออกกำลังกาย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) มีแนวโน้มได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ซึ่งประเทศไทยมีความพร้อมในด้านบุคลากร สนามแข่งขัน มีประสบการณ์ในการจัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ รวมถึงกีฬาที่มีเอกลักษณ์ เช่น มวยไทยและตะกร้อ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเทศไทยมีชื่อเสียงในเรื่องของสปา การนวดแผนไทย มีความพร้อมในด้านของบุคลากร มีสถานประกอบการที่มีคุณภาพ พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต

5. กระแสความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและมีแนวโน้มมากขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเริ่มมากขึ้นและกำลังปรับเปลี่ยนสภาพไปสู่การจัดการที่คำนึงถึงขีดความสามารถการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และมุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมและฐานทรัพยากรของพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสในการสร้างเอกลักษณ์และตราสัญลักษณ์สินค้าทางการท่องเที่ยว วัฒนธรรมและธรรมชาติของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับสากล “จากภาวะทางเศรษฐกิจที่ถดถอย มีผลทำให้นักท่องเที่ยวมีการปรับพฤติกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

(New tourism) ด้วยการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลที่แท้จริงมากขึ้นและใช้งบประมาณคุ้มค่ากับคุณภาพที่ได้รับมากขึ้น ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ส่งผลให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวให้เป็นลักษณะที่เน้นความต้องการเฉพาะบุคคล การท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่นี้ส่งผลให้ รูปแบบกลยุทธ์ทางการตลาด การนำเสนอสินค้าและบริการ รวมไปถึงการสื่อสารทางการตลาด เปลี่ยนไปใน มิติที่ซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังยอมมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพื่อแลกกับประสบการณ์ที่ประทับใจในขณะท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นโอกาสในการเข้าถึงวัฒนธรรมที่แตกต่าง การท่องเที่ยวที่ สะดวกสบายพร้อมบริการที่ดี” (บริษัท เดอะ นีส์เส็น คอมปะนี ประเทศไทย จำกัด,ม.ป.ป. อ้างถึงใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555: 4)

แนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากการที่รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย (Medical Hub of Asia) ซึ่งประกอบด้วย ธุรกิจบริการรักษาพยาบาล ธุรกิจส่งเสริมสุขภาพ และธุรกิจผลิตภัณฑ์สุขภาพและสมุนไพรไทยนั้น ธุรกิจบริการรักษาพยาบาล ถือเป็นธุรกิจหลักที่สำคัญ โดยมีผู้ประกอบการหลัก คือ โรงพยาบาลเอกชน ซึ่งปัจจุบันมีผู้ประกอบการถึง 256 ราย โดยเป็นโรงพยาบาลเอกชนที่มีศักยภาพในการรองรับผู้ใช้บริการชาวต่างประเทศมากกว่า 100 แห่ง ทั้งนี้ จากการรวบรวมสถิติชาวต่างประเทศที่เข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา พบว่ามีชาวต่างประเทศที่เข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลเป็นจำนวนมากและมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี 2550 มีชาวต่างประเทศเข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลในประเทศไทยถึง 1.42 ล้านราย และสร้างรายได้เข้าประเทศเป็นมูลค่าถึง 37,300 ล้านบาท นอกจากนี้ธุรกิจบริการรักษาพยาบาลยังเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับธุรกิจบริการด้านอื่นๆ รวมถึงอุตสาหกรรมต่อเนื่องด้วย อาทิ ธุรกิจยา ธุรกิจอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ ธุรกิจท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร ฯลฯ รวมทั้งเกิดการสร้างอาชีพกระจายรายได้ และการจ้างงานในสาขาวิชาชีพต่างๆ เนื่องจากเป็นธุรกิจบริการที่ส่วนใหญ่ต้องใช้กำลังคนดำเนินการทั้งสิ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของธุรกิจดังกล่าว จึงได้มีการวิจัยเพื่อศึกษาโครงสร้างการลงทุนธุรกิจให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทั้งในส่วนของโรงพยาบาลเอกชนซึ่งเป็นธุรกิจหลัก และในส่วนของธุรกิจเชื่อมโยง เพื่อให้ได้ข้อมูลในการวางแผนกำหนดกลยุทธ์ และกำหนดนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

สถานการณ์ภาพรวมของธุรกิจบริการสุขภาพในปี พ.ศ. 2550 มีชาวต่างประเทศที่มารับบริการทางการแพทย์ในโรงพยาบาลเอกชนของไทย 1.42 ล้านคน สร้างรายได้เป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้นประมาณ 37,300 ล้านบาท หรือคิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัว 26,205 บาท หรือ 1,081 ดอลลาร์สหรัฐฯ ทั้งนี้ชาวต่างประเทศที่ใช้บริการทางการแพทย์จำนวน 814,591 คน หรือร้อยละ 57.23 เป็นชาวต่างประเทศที่มาพำนักหรือทำงานในประเทศไทย ขณะที่ร้อยละ 42.77 หรือชาวต่างประเทศจำนวน 608,827 คนเป็นนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เดินทางมาเมืองไทย ซึ่งประมาณการได้ว่าเป็นชาวต่างประเทศที่ตั้งใจเดินทางเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ในประเทศไทยประมาณร้อยละ 75 หรือประมาณ 456,620 คน และที่เหลืออีกร้อยละ 25 หรือประมาณ

152,207 คน เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการเนื่องจากเกิดเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุระหว่างการท่องเที่ยวในเมืองไทย

จากการที่รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย ซึ่งประกอบด้วยธุรกิจบริการรักษาพยาบาล ธุรกิจส่งเสริมสุขภาพ และธุรกิจผลิตภัณฑ์สุขภาพ และสมุนไพรไทย นั้น ธุรกิจบริการรักษาพยาบาลถือเป็นธุรกิจหลักที่สำคัญโดยมีผู้ประกอบการหลัก คือ โรงพยาบาลเอกชน ซึ่งปัจจุบันมีผู้ประกอบการถึง 256 ราย โดยเป็นโรงพยาบาลเอกชนที่มีศักยภาพ ในการรองรับผู้ใช้บริการชาวต่างประเทศมากกว่า 100 แห่ง ทั้งนี้จากการรวบรวมสถิติชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลในประเทศไทย ตั้งแต่ปีพ.ศ.2545 เป็นต้นมา พบว่ามีชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาใช้บริการรักษาพยาบาลเป็นจำนวนมากและมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี (Tourism Authority of Thailand, 2009) ศูนย์วิจัยกิจการไทย (Kasikorn Research Center, 2012) ประเมินการว่า ชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพจากโรงพยาบาลเอกชนของไทยในสัดส่วนประมาณ ร้อยละ 55 หรือมีจำนวนประมาณ 8.1 แสนคน เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพักผ่อนในประเทศไทย และมีกิจกรรมด้านสุขภาพในโรงพยาบาลเอกชน ส่วนอีกร้อยละ 45 หรือมีจำนวนประมาณ 6.7 แสนคน เป็นผู้ป่วยชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพจากโรงพยาบาลเอกชนในไทย ซึ่งมักจะมี ผู้ติดตามผู้ป่วยชาวต่างชาติมาด้วย (ในที่นี้จะคิดในสัดส่วน 1:1) โดยมีจำนวนประมาณ 6.7 แสนคน การใช้จ่ายในด้านต่างๆ ระหว่างที่พำนักและท่องเที่ยวในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพจำนวน 8.1แสนคน (ซึ่งประมาณการว่ามีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยใกล้เคียงนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยทั่วไปที่เดินทางเข้ามาเที่ยวประเทศไทยในปีพ.ศ.2555 ที่คาดว่าจะอยู่ในระดับเฉลี่ยคนละ 40,000 บาทต่อการเดินทางมาในแต่ละครั้ง) คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 32,500 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีการใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวของผู้ติดตาม ผู้ป่วยชาวต่างชาติจำนวน 6.7 แสนคน (ซึ่งประมาณการว่า มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่ำกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยทั่วไปที่เดินทางเข้ามาเที่ยวประเทศไทย โดยคิดที่ระดับเฉลี่ยคนละ 26,000 บาทต่อการเดินทาง มาในแต่ละครั้ง) คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 17,500 ล้านบาท ดังนั้นการใช้จ่ายในด้านต่างๆ ของนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและผู้ติดตามผู้ป่วยชาวต่างชาติในปีพ.ศ.2555 ดังกล่าวมีแนวโน้มก่อให้เกิด รายได้เข้าประเทศ คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 50,000 ล้านบาท เม็ดเงินดังกล่าวมีแนวโน้มสะสมพัด สู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจด้านที่พัก ธุรกิจด้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจด้านการจับจ่ายซื้อสินค้า ธุรกิจด้านบันเทิงและนันทนาการต่างๆ ธุรกิจด้านการคมนาคม และธุรกิจนำเที่ยว ในประเทศ เป็นต้น (Kasikorn Research Center, 2012) นอกเหนือจากเป็นธุรกิจบริการรักษาพยาบาล โดยตรงแล้ว ยังสร้างรายได้ให้กับธุรกิจบริการด้านอื่นๆ รวมถึงอุตสาหกรรมต่อเนื่องด้วย อาทิ ธุรกิจยา ธุรกิจอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ธุรกิจท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร ฯลฯ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ กระจายรายได้และการจ้างงานในสาขาวิชาชีพต่างๆ ตลาดการท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพของไทยมีแนวโน้มเติบโตมากขึ้นและเป็นอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาบริการด้านสุขภาพเพื่อขยายตลาดในต่างประเทศตามหลังสาธารณรัฐสิงคโปร์ เนื่องจากความได้เปรียบในบริการด้านสุขภาพหลายประการเมื่อเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชีย ด้วยกัน โดยเฉพาะความพร้อมในด้านบุคลากรทางการแพทย์ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญโรคเฉพาะทาง และค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่า ด้วยบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานระดับ

เดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมทั้งยังมี ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวและบริการรองรับด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล สิ่งเหล่านี้ก็เกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผนวกกับกระแสความใส่ใจในสุขภาพที่มีมากขึ้น ทำให้โรงพยาบาลเอกชนของไทยซึ่งเดิมเน้นบริการด้านการรักษาโรคต่างๆหันมาพัฒนาบริการด้าน ส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งบริการด้านเสริมความงามตามความต้องการที่เพิ่มขึ้น โดยอาศัยความได้เปรียบจาก ความน่าเชื่อถือในการให้คำปรึกษาของแพทย์

แนวโน้มตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย

จากการวิเคราะห์แนวโน้มการเติบโต (Trend Analysis) ของจำนวนชาวต่างประเทศที่เข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ในประเทศไทย สามารถพยากรณ์ได้ว่าในปี พ.ศ. 2553 จะมีชาวต่างประเทศเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ประมาณ 1,777,729 คน คิดเป็นอัตราเติบโตเฉลี่ย (CAGR) ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2553 ร้อยละ 5.71 ในอนาคต 2-3 ปีข้างหน้า (2552-2554) คาดว่ายังไม่มีมีการก่อสร้างโรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่ การขยายอุตสาหกรรมในช่วงนี้มีเพียงการปรับปรุงสถานที่ และการพัฒนาด้านการบริการให้เป็มาตรฐานสากลมากขึ้น รวมทั้งการขยายตัวในรูปของคลินิก หรือโรงพยาบาลขนาดเล็กที่เน้นการรักษาเฉพาะด้าน อาทิ ด้านเวชศาสตร์ความงาม เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ เป็นต้น

โอกาสในการลงทุนธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ที่มีศักยภาพ

จากการดำเนินนโยบายการเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย หรือ "เมดิคอลฮับ" ในประเทศไทย โดยมีพื้นที่นำร่องในปี พ.ศ. 2547 คือ จังหวัดกรุงเทพฯ เชียงใหม่ ภูเก็ต และเกาะสมุย (สุราษฎร์ธานี) ตามแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวหลักของไทยนั้น ในปัจจุบันการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังคงหนาแน่นอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักเช่นเดิม ทั้งนี้รวมถึงพื้นที่ท่องเที่ยวหลักที่พัทยา (ชลบุรี) และหัวหิน (ประจวบคีรีขันธ์) ที่มีชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวและใช้บริการด้านสุขภาพจำนวนมาก ในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักมีโรงพยาบาลเอกชนที่มีศักยภาพตั้งอยู่มากถึง 92 แห่ง หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70 ของโรงพยาบาลที่มีศักยภาพทั้งหมด โดยมีสัดส่วนการลงทุนจากต่างชาติในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักมากที่สุด ขณะที่พื้นที่ท่องเที่ยวชายแดนไม่มีการลงทุนจากต่างชาติ

จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) พบว่า มีโรงพยาบาลที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน รวม 21 ราย มีมูลค่าการลงทุนรวมทั้งสิ้น 9,696.74 ล้านบาท โดยในปี พ.ศ. 2547 มีมูลค่าการลงทุนสูงที่สุดถึง 3,147.10 ล้านบาท คิดเป็นอัตราเติบโตมากกว่า 300% ทั้งนี้เนื่องจากเป็นปีที่รัฐบาลเริ่มจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย ทั้งนี้ร้อยละ 80 ของมูลค่าการลงทุนรวมของโรงพยาบาลเอกชนที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก ส่วนที่เหลือร้อยละ 20 อยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวรองขณะที่พื้นที่ท่องเที่ยวชายแดนยังไม่มีโรงพยาบาลเอกชนใดได้รับการส่งเสริมการลงทุน

โอกาสลงทุนในพื้นที่หลัก

ผู้ประกอบการโรงพยาบาลเอกชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า โอกาสในการลงทุนยังคงกระจายอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง มีปัจจัยแวดล้อมสนับสนุนการลงทุน เช่น ประชากรมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของพื้นที่จำนวนมาก มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง มีความ

พร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโรงแรมที่พัก การคมนาคม ตลอดจนระบบสาธารณสุขปโภค เป็นต้น โดยเฉพาะพื้นที่กรุงเทพฯ ที่มีโรงพยาบาลเอกชนกระจุกตัวอยู่จำนวนมาก คาดว่าแนวโน้มการลงทุนจะมีโอกาสกระจายตัวไปสู่พื้นที่ที่ท่องเที่ยวหลักอื่นๆ เช่น โครงการสร้างโรงพยาบาลขนาดเล็กของโรงพยาบาลกรุงเทพ ในพื้นที่หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

โอกาสการลงทุนในพื้นที่ท่องเที่ยวรองและชายแดน

ผู้ประกอบการโรงพยาบาลเอกชนมีความเห็นว่าการลงทุนของธุรกิจโรงพยาบาลในพื้นที่ท่องเที่ยวรองมีศักยภาพปานกลาง ขณะที่พื้นที่ท่องเที่ยวชายแดนมีศักยภาพค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้พื้นที่ท่องเที่ยวรองที่มีศักยภาพนั้นมักเป็นพื้นที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ท่องเที่ยวหลักที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการท่องเที่ยวหรือการลงทุน โดยเป็นพื้นที่เขตอุตสาหกรรมหรือเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีนิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่ถึง 5 แห่ง และมีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกับกรุงเทพมหานครที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก และพื้นที่เศรษฐกิจ

ธุรกิจที่มีโอกาสในการลงทุน

วิวัฒนาการทางการแพทย์ที่สำคัญและมีแนวโน้มเติบโตอีกสาขาหนึ่ง คือ การแพทย์เชิงป้องกัน (Preventive Medicine) ซึ่งเน้นการป้องกันและดูแลสุขภาพก่อนที่จะเป็นโรคใดๆ ซึ่งการแพทย์เชิงป้องกันที่มีแนวโน้มได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นทั้งในสหรัฐอเมริกา กลุ่มประเทศในทวีปยุโรป รวมถึงประเทศไทย ได้แก่ การแพทย์ทางเลือก ส่งผลให้โรงพยาบาลมีแนวโน้มเปิดให้บริการแพทย์ทางเลือกที่สามารถบำบัดควบคู่กับแพทย์แผนปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น ธุรกิจเชื่อมโยงที่มีแนวโน้มเติบโตได้อีก ได้แก่ ธุรกิจบริษัทตัวแทน/ที่ปรึกษาด้านสุขภาพ (Health Agency) เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ช่วยเติมเต็มช่องว่างการบริการระหว่างโรงพยาบาลกับลูกค้าชาวต่างประเทศ โดยทำหน้าที่ติดต่อประสานงานและอำนวยความสะดวกในการนำลูกค้าชาวต่างประเทศเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ที่โรงพยาบาล อีกทั้งยังสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าชาวต่างประเทศที่ต้องการใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างครบวงจร ตั้งแต่ดูแลจัดการเดินทาง แนะนำโรงพยาบาลและแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ นัดหมายแพทย์เพื่อทำการรักษา รวมถึงการให้บริการเสริมด้านต่างๆ เช่น บริการจัดหาที่พัก บริการรถรับ-ส่ง และบริการนำเที่ยวอีกด้วย ขณะที่รูปแบบการลงทุนในธุรกิจเชื่อมโยงที่มีศักยภาพ สามารถลงทุนได้ในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักและพื้นที่ท่องเที่ยวรอง ได้แก่ ธุรกิจสถานบริการเพื่อสุขภาพขนาดเล็กแบบครบวงจร (Mini Compact) โดยผนวกบริการด้าน Medical และ Wellness เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งอาจเข้าไปตั้งอยู่ตามแหล่งช้อปปิ้ง เซ็นเตอร์ หรือ Office Building ต่างๆ เพื่อความสะดวกของผู้บริโภคและเพิ่มความคล่องตัวในการเลือกใช้บริการ (รายงานสรุปการท่องเที่ยวยุโรปเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, <http://www.greenhealthfund.org/16071878/การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ>)

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical & Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพทั้ง ผู้ใช้บริการ และผู้ให้บริการ เน้นการนำเสนอภาพลักษณ์และศักยภาพของชุมชน และประเทศไทย ในฐานะ ศูนย์กลางบริการสุขภาพที่ส่งเสริมความมีชีวิตยืนยาวอย่างมีสุขภาพดีและมีความสุข แบบองค์รวม ทั้งด้านกาย จิต สังคม จิตวิญญาณ คงไว้ซึ่งความงดงาม คุณค่า และสุนทรียภาพ ซึ่งตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั่วโลกมีมูลค่าสูง กว่า 1.6 ล้านล้านบาท โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ 10 ปี

(พ.ศ. 2559-2568) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical & Wellness) และเน้นการนำเสนอ ภาพลักษณ์และศักยภาพของประเทศไทยในการเป็นศูนย์กลางบริการสุขภาพที่ส่งเสริมความมีชีวิตที่ยืนยาวอย่างมีสุขภาพดีมีความสุข และมีความสุขในชีวิต

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2551: 31) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ นักวิชาการบางคนให้ความสำคัญแก่สุขภาพใจด้วย เช่น Gee et al (1989 อ้างใน Douglas, 2001: 262) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่าเป็นการเดินทางไปจุดหมายปลายทางในประเทศหรือในพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อหลีกเลี่ยงจากความจำเจและเพื่อความสงบในจิตใจของนักท่องเที่ยวที่กังวลใจ

วรรณ วรชวานิช (2546: 145) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวพักผ่อนไปท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิถีการใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง จิตใจสดชื่นแจ่มใสควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว เห็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำสิ่งที่ได้รับมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

วารัชต์ มัชยมบุรุษ, ม.ป.ป. (online) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิถีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรีย์ภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

โดยสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือการพักผ่อนควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถแบ่งตามลักษณะสุขภาพของการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ได้อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังเป็นที่นิยมอย่างสูงทั่วโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในปัจจุบัน โดยการออกกำลังกายและดูแลสุขภาพอย่างถูกวิธี เช่น การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ การฝึกไทเก๊ก การอาบน้ำแร่หรือสปา การนวดแผนโบราณ การรับประทานสมุนไพร การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพและการพักผ่อนในที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์ใกล้ธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งประเทศ

ไทยมีสถานที่ให้บริการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพหลายประเภท เช่น การนวดแผนโบราณที่วัดโพธิ์ การนั่งสมาธิในวัดสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยว หรืออยู่ในระยะพักฟื้น การท่องเที่ยวลักษณะนี้นักท่องเที่ยวต้องการอากาศที่บริสุทธิ์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและเป็นธรรมชาติรับประทานอาหารเช้าเพื่อสุขภาพและออกกำลังกายอย่างเบา ๆ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ สถานที่ท่องเที่ยวที่ให้บริการลักษณะนี้ เช่น ชีวาศรม สถานที่พักตากอากาศชายทะเล เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาโรคของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง เนื่องจากค่ารักษาพยาบาลในประเทศไทยถูกกว่าต่างประเทศ และประเทศไทยมีแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญ และมีมือหลายด้าน เช่น การทำทันตกรรม การเปลี่ยนสะโพก การเปลี่ยนข้อเข่า การผ่าตัดเพื่อเสริมความงาม เป็นต้น

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอาจแบ่งตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. **การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism)** หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพทั้งในหรือนอกที่พักแรมอย่างถูกวิธี ตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การอาบน้ำแร่/น้ำพุร้อน การนวดแผนไทย การอบสมุนไพร การบริการสวดคนธำบาศ (Aroma Therapy) และวาริบำบัด (Water Therapy) เป็นต้น จุดประสงค์หลักของการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพคือการส่งเสริมบำรุงรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิต การบำบัดรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพตลอดจนการได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสังสรรค์ทางสังคมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีกับผู้อื่นในระหว่างการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทศนคติ และค่านิยมในการส่งเสริมและรักษาฟื้นฟูสุขภาพให้สมบูรณ์ด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น การสร้างเสริมสุขภาพด้วยตนเองนั้นสามารถแสดงออกมาในรูปแบบของการออกกำลังกายและการเล่นกีฬา การควบคุมน้ำหนักตัว การนิยมเลือกรับประทานอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ การทำจิตใจให้สงบด้วยการฝึกปฏิบัติสมาธิและการใช้ยารักษาโรคจากสมุนไพรที่มีผลกระทบต่อข้างเคียงน้อย

2. **การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism)** หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมบำบัดรักษาโรคหรือฟื้นฟูสุขภาพต่าง ๆ ที่หลากหลาย ตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การตรวจร่างกาย รวมทั้งการทำทันตกรรม การรักษาสุขภาพฟัน การผ่าตัดเปลี่ยนสะโพก การผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่า การผ่าตัดเสริมความงาม หรือการแปลงเพศ เป็นต้น ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐาน หรือบางครั้งเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงแพทย์ (Medical Tourism) กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประกอบด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวสุขภาพทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวสุขภาพทางวัฒนธรรม รวมถึงการปรับสมดุลของอาหาร การปรนนิบัติ เพื่อเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ขจัดความเครียด และปรับความสมดุลให้แก่ร่างกาย เช่น กิจกรรมการนวด สปา การอาบน้ำแร่/น้ำพุร้อน การฝึกปฏิบัติสมาธิ การลดความอ้วน การลดความเครียด การปรับปรุงรูปร่างให้สมส่วน การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารเช้าเพื่อสุขภาพ เป็นต้น ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสุขภาพที่เป็นธุรกิจหลักในการรองรับกลุ่ม

นักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ได้แก่ ธุรกิจสปาเพื่อสุขภาพและสปาเพื่อความงาม ธุรกิจรีสอร์ทเพื่อสุขภาพ แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน/น้ำแร่ ศูนย์สุขภาพ รวมทั้งโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลเพื่อสุขภาพ

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการทั้งสภาพทางกายภาพและบริการที่นักท่องเที่ยวมีความคาดหวังที่จะได้รับการตอบสนอง เช่น สภาพแวดล้อมและความงดงามตามธรรมชาติและวัฒนธรรม สถานที่สงบและรื่นรมย์เพื่อพักผ่อนในเวลาว่างจากภารกิจ บริการที่สะดวกสบายเพื่อการผ่อนคลายความตึงเครียด ประโยชน์ในการพัฒนาสุขภาพและร่างกายและจิตใจโดยรวม ความรู้สึกปลอดภัยและการดูแลเอาใจใส่ การบำบัดด้วยน้ำ/น้ำพุร้อน การบริการด้วยบุคลากรที่มีทักษะและได้รับการฝึกอบรม และความคุ้มค่าของเงิน (<http://www.sms-stou.org/archives/2233>)

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ

ในประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Promotion Tourism) มีรูปแบบการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่แตกต่างหลากหลาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. ทัวร์แพทย์แผนไทย เยี่ยมชมวัดโพธิ์ที่มีประวัติความเป็นมาที่มีชื่อเสียงเก่าแก่ ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย รับฟังการบรรยายสรุปและชมการสาธิตการนวดไทยแผนโบราณเพื่อการรักษาโรคและการส่งเสริมสุขภาพ ตลอดจนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติวิธีการนวดไทยแผนโบราณจากผู้ที่มีความสามารถเปรียบเทียบกับวิธีการนวดแผนโบราณของประเทศไทยกับการนวดของประเทศอื่นๆของโลก

2. ทัวร์อาหารสมุนไพร เยี่ยมชมศูนย์เกษตรสมุนไพร สวนพฤกษศาสตร์สมุนไพร และศึกษาเรียนรู้ความมหัศจรรย์แห่งภูมิปัญญาไทยที่สร้างสรรค์โรงเรือนธรรมชาติทางด้านอาหารสมุนไพรไร้พิษที่มีแคลอรีต่ำและเครื่องดื่มสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ การนวดแพทย์แผนไทยและอบสมุนไพรเพื่อบำบัดรักษาโรคและบำรุงรักษาสุขภาพรวมทั้งการฝึกปฏิบัติสมาธิแนวพุทธศาสนา / ฝึกโยคะ / ฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตนและชมการสาธิตกระบวนการผลิตอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร

3. ทัวร์สมุนไพรชนบท เยี่ยมชมทัศนศึกษาการปฏิบัติงานของกลุ่ม ชมรม สมาคม และผู้สนใจสมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและบำรุงร่างกายในชนบทต่างจังหวัดที่ยังอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและหมอฟันบ้านโดยจัดให้มีการเยี่ยมชมสวนสมุนไพรในสถานที่จริงและรับฟังการบรรยายสรุป รวมทั้งการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับหมอฟันบ้านและชาวบ้านสมาชิกกลุ่มชมรมหรือสมาคมสมุนไพร

4. ทัวร์เกษตรธรรมชาติ เยี่ยมชมแหล่งการทำเกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริและการเรียนรู้ปลูกผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ ด้วยการฝึกฝนวิธีการปลูกผักพื้นบ้านสำหรับบริโภคได้เอง การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในการทำเกษตรยั่งยืนแผนใหม่ ไร่ปุ๋ย ไร่ยาฆ่าแมลง โดยมีการทัศนศึกษาและพบปะสนทนาและพูดคุยกับนักวิชาการพื้นบ้านเกษตรกรรมไทย

5. ทัวร์น้ำพุร้อนและอาบน้ำแร่ เยี่ยมชมทัศนศึกษาแหล่งน้ำพุร้อนและบ่อน้ำแร่ ที่มีอยู่ในหลายจังหวัดทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทย และพักในโรงแรมและรีสอร์ทที่ตั้งอยู่ในหรือใกล้สถานที่ให้บริการอาบน้ำแร่เพื่อบำบัดสุขภาพ โดยมีการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจไปในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงามในจังหวัดอันเป็นที่ตั้งของน้ำพุร้อนและบ่อน้ำแร่นั้น

6. ทัวร์ฝึกสมาธิและบำเพ็ญภาวนา เยี่ยมชมวัดป่ากลางธรรมชาติอันสวยสดงดงามและสงบสุข ทำการฝึกปฏิบัติแนวสมาธิพุทธศาสนาเพื่อสร้างความสงบเยือกเย็นของจิตใจท่ามกลางสภาพธรรมชาติที่ร่มรื่นงดงาม หรือนั่งวิปัสสนาบำเพ็ญภาวนาขั้นสูงในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ในวัดป่าธรรมชาติ โดยมีการให้คำปรึกษา

แนะนำวิธีปฏิบัติสมาธิอย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อการคลายเครียดในชีวิตประจำวัน รวมทั้งศึกษาเรียนรู้ปรัชญาชีวิตและจิตวิญญาณตะวันออก

7. ทัวร์แหล่งธรรมชาติ เยี่ยมชมแหล่งธรรมชาติและเรียนรู้ความหลากหลายทางชีวภาพที่สวยงามสดชื่น โดยการเดินทางป่าสมุนไพรหรือขี่จักรยานเสือภูเขาชมธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติและป่าธรรมชาติ รวมทั้งกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างหลากหลายในสถานที่พักผ่อนประเภทโรงแรม และ รีสอร์ท ที่มีสถานบริการส่งเสริมสุขภาพแบบสปาให้เลือกใช้บริการได้ (<https://www.l3nr.org/posts/166878>)

ประเภทและรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพในประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555: 1-2) แบ่งความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตามวัตถุประสงค์ได้ 2 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health promotion tourism) เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตทางวัฒนธรรมและเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างถูกหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐาน เช่น วารีบำบัด การนวด/อบ/ประคบสมุนไพร การอาบแร่หรือน้ำพุร้อน การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน การบริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health healing tourism) เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตทางวัฒนธรรมและเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวไปรับบริการบำบัดรักษาสุขภาพ การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสุขภาพในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่าง ๆ การทำฟันและการรักษาสุขภาพฟัน การทำศัลยกรรมความงาม การฟื้นฟูรักษาโรค เป็นต้น

จุดประสงค์หลักของการท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภทนี้ คือ การฟื้นฟูและส่งเสริมบำรุงรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิต การบำบัดรักษาพยาบาล ตลอดจนการได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสังสรรค์ทางสังคมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีกับบุคคลอื่นในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมในการส่งเสริมและรักษาฟื้นฟูสุขภาพให้สมบูรณ์ด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น ในงานวิจัยนี้มุ่งไปที่การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพเพื่อส่งเสริมสุขภาพและแนวทางการป้องกันโรค ด้วยการทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างถูกหลักวิชาการ โดยบูรณาการใช้กิจกรรมออกกำลังกายและกีฬาเข้ามาร่วมในการส่งเสริมสุขภาพ

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2555: 1-6; กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2555:17-20) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเพื่อทราบศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ศูนย์วิจัยกสิกรไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

จุดแข็ง

1. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558 ศักยภาพของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่

35 ของโลก โดยประเทศไทยเป็นที่ยอมรับ เรื่องการท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีความพร้อมและมีความหลากหลายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เอื้อต่อการพักผ่อน หลังการบำบัดรักษาและการพักผ่อน และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอาเซียน พบว่าขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของไทย ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทย (อันดับที่ 35) ยังเป็นรองประเทศ ประเทศมาเลเซีย (อันดับ 25) แต่มีอันดับที่ดีกว่า อินโดนีเซีย (อันดับ 50) ฟิลิปปินส์ (อันดับ 74) และ เวียดนาม (อันดับ 75) (Blanke & Chiesa, 2015: 5)

2. ประเทศไทยมีความพร้อมของบริการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานสากล โดยเฉพาะด้านโรงแรมที่พัก และมีคุณภาพด้านการท่องเที่ยวและด้านสุขภาพคุ้มค่ากับค่าใช้จ่าย

3. ความพร้อมของบุคลากรด้านการแพทย์ที่เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความเป็นมิตร อธิบายได้ดีและจิตใจอบอุ่น อ้อมอารี แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางที่มีชื่อเสียง มีความทันสมัยด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ และการค้นคว้าวิจัยด้านการแพทย์แขนงต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสถานพยาบาลของไทยหลายแห่งได้มาตรฐานระดับนานาชาติ (Joint Commission International: JCI)

4. ประเทศไทยมีทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ มวยไทย การให้บริการด้านสุขภาพและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะทักษะด้านบริการส่งเสริมสุขภาพโดยเฉพาะสปาและการนวดแผนไทย ที่ใช้สมุนไพรไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จุดอ่อน

1. ด้านกฎหมายคนเข้าเมือง ระยะเวลาพำนักของชาวต่างชาติที่เข้ามารักษาในประเทศไทยและผู้ติดตามไม่เอื้อต่อการเดินทางเข้ามารักษาบางโรคที่ใช้เวลานาน
2. การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษของคนไทย ยังเป็นข้อจำกัดด้านการสื่อสาร
3. สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศและภัยธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

โอกาส

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การบริการด้านสุขภาพในต่างประเทศเพิ่มขึ้นต้องการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยมีประเทศในเอเชียที่มีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่ำกว่าเป็นประเทศเป้าหมายปลายทาง จึงเป็นโอกาสของประเทศไทยที่มีความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้
2. การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว กระแสความนิยมท่องเที่ยวทางเลือกการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะทาง ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) มีแนวโน้มขยายตัวและประเทศไทยก็มีความพร้อมจึงเป็นโอกาสให้ประเทศไทยสร้างนวัตกรรมใหม่ เพื่อรองรับแนวทางการท่องเที่ยวเฉพาะทางในอนาคต
3. การเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 เกื้อหนุนการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิง

สุขภาพในอาเซียนส่งผลดีต่อประเทศไทยรวมทั้งยังเป็นโอกาสในการขยายการลงทุนในธุรกิจบริการทางการแพทย์และการขยายเครือข่าย

4. สถานที่ตั้งของประเทศที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งประเทศไทยมีประสบการณ์ด้านการค้าต่างประเทศและได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่อง ในด้านการท่องเที่ยวและการบริการในระดับนานาชาติ ประกอบกับการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมเชื่อมระหว่างประเทศ เกื้อหนุนต่อการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพของไทย

อุปสรรค

1. ความคล้ายคลึงด้านวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศมุสลิมซึ่งมีประชากรมากในทวีปเอเชีย รวมถึงการมีอาหารฮาลาลของบางประเทศ อาทิ มาเลเซีย และสิงคโปร์ สามารถดึงดูดตลาดกลุ่มมุสลิมได้ง่ายกว่า
2. ความได้เปรียบด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษของหลายประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน
3. ด้านกฎหมายคนเข้าเมือง มาเลเซียกำลังดำเนินการขยายเวลาพำนักในประเทศให้ผู้ป่วยที่เข้ามาใช้บริการด้านการแพทย์และผู้ติดตาม จาก 30 วันเป็น 180 วัน (โดยต้องมีหนังสือรับรองจากโรงพยาบาลในมาเลเซียที่ผู้ป่วยจะเข้ารับบริการทางการแพทย์) จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมพบว่า จากการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกระแสความนิยมท่องเที่ยวทางเลือก การขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะทาง ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure tourism) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport tourism) มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น อีกทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การบริการด้านสุขภาพในต่างประเทศเพิ่มขึ้น ต้องการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีประเทศในเอเชียที่มีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่ำกว่าเป็นจุดเป้าหมายปลายทาง จึงเป็นโอกาสของประเทศไทยที่มีความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยว กลุ่มนี้และประเทศไทยมีความพร้อมของบริการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานสากล รวมถึงบุคลากรทางการแพทย์ที่เชี่ยวชาญ มีทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ มวยไทย การให้บริการด้านสุขภาพ และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะทักษะด้านบริการส่งเสริมสุขภาพ สปา และการนวดแผนไทย ที่ใช้สมุนไพรไทย ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย

การท่องเที่ยวสุขภาพประเทศไทยได้ดำเนินการจนมีชื่อเสียง ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยมาพอสังเขป กิจกรรมย่อยที่องค์การเหล่านั้นใช้เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย การอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การรับประทานอาหารไขมันต่ำ การทำสมาธิ การตรวจสุขภาพ การนวดแผนไทย กิจกรรมเข้าจังหวะและเกมนันทนาการ เป็นต้น โดยมีสัดส่วนไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความพร้อมและแนวทางของแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างดังนี้

ทัวร์สุขภาพ โครงการรักษสุขภาพแบบผสมผสาน โรงพยาบาลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

(โรงพยาบาลดำเนินสะดวก, 2553: 1)

วันแรก

13.00-14.00 น.	ลงทะเบียนเข้าที่พัก
14.00-18.00 น.	ตรวจสอบสุขภาพ อบรมสมุนไพร ประคบสมุนไพร นวดเท้า
18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00-20.30 น.	กิจกรรมคืนวันเปิดตัว
20.30-21.00 น.	ปฏิบัติโยคะ ทำสมาธิก่อนนอน

วันที่สอง

05.30-06.00 น.	ตรวจเลือด
06.00-07.00 น.	ออกกำลังกายรับอรุณรุ่ง
07.00-08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00-14.00 น.	ทัวร์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ
14.00-18.00 น.	นวดตัว นวดหน้า พักผ่อนทำกิจกรรมตามอัธยาศัย (เยี่ยมชมเวชสำอาง ทดสอบสมรรถภาพ รับบริการทันตกรรมตามอัธยาศัย)
18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00-20.30 น.	กิจกรรมคืนวันสังสรรค์
20.30-21.00 น.	ปฏิบัติโยคะ ทำสมาธิก่อนนอน

วันที่สาม

06.00-07.00 น.	ใส่บาตร
07.00-08.00 น.	ออกกำลังกายรับอรุณรุ่ง
08.00-09.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
09.00-10.00 น.	เสวนาเรื่องสมุนไพรและอาหารตามธาตุ
10.00-10.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
10.15-12.00 น.	สาธิตและฝึกนวดเพื่อสุขภาพ
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00-15.30 น.	ฟังผลตรวจสุขภาพ รับคำแนะนำจากแพทย์
15.30-16.00 น.	มอบของที่ระลึก เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

โปรแกรมสุขภาพดีวิถีใหม่ ของศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ มิชชั่น จังหวัดสระบุรี (ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ มิชชั่น, 2556: 1)

วันแรก

- ถึงศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ มิชชั่น
- กล่าวต้อนรับและให้คำแนะนำ
- รับประทานอาหารกลางวัน

- ตรวจสอบสุขภาพทั่วไป
- นวด/ เซาร์วีน่า
- ออกกำลังกายในสระว่ายน้ำ
- รับประทานอาหารเย็น
- ฟังเพลงเพื่อสุขภาพ

วันที่สอง

- ออกกำลังกายยามเช้า
- รับประทานอาหารเช้า
- แนะนำโปรแกรมสำหรับวันนี้
- หนทางสู่สุขภาพดี
- เทคนิคการยืดกล้ามเนื้อและเสริมสร้างกล้ามเนื้อท้อง
- รับประทานอาหารกลางวัน
- สังเกตและฝึกทำอาหารเพื่อสุขภาพ
- ปฏิบัตินวดเพื่อความผ่อนคลาย
- เดินเพื่อสุขภาพยามเย็น
- รับประทานอาหารเย็น
- เกมเพื่อสุขภาพ

วันที่สาม

- ออกกำลังกายยามเช้า
- รับประทานอาหารเช้า
- แนะนำโปรแกรมสำหรับวันนี้
- ตรวจเช็คสมรรถภาพทางกายและทราบผลทันที
- โรคอ้วนและภาวะแทรกซ้อน
- รับประทานอาหารกลางวัน
- สังเกตและฝึกทำอาหารเพื่อสุขภาพ
- จบโปรแกรม

โปรแกรมเตรียมความพร้อมเพื่อการเกษียณอายุ ของศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ มิชชั่น(ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ มิชชั่น, 2556: 1)

วันแรก

- ถึงศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ มิชชั่น
- กล่าวต้อนรับและให้คำแนะนำ
- รับประทานอาหารกลางวัน

- ตรวจสุขภาพ
- ฝึกการหายใจลึก
- สาธิตและการฝึกอบรมสำหรับการเตรียมอาหารเพื่อสุขภาพ
- แชน้ำ/ จากูซซี่/ เติดยามเย็น/ กิจกรรมกีฬา
- รับประทานอาหารเย็น
- กิจกรรมกลุ่ม
- จบโปรแกรม ผ่อนคลายและพักผ่อน

วันที่สอง

- ออกกำลังกายและสูดอากาศสดชื่น ยามเช้า
- รับประทานอาหารเช้า
- นวดเพื่อผ่อนคลายร่างกาย
- ฟังบรรยายการกินเพื่อสุขภาพ
- รับประทานอาหารกลางวัน
- นวด/ เซาหน้า
- นวดเพื่อการรักษาตนเองและการผ่อนคลาย
- สาธิตและการฝึกอบรมสำหรับการเตรียมอาหารเพื่อสุขภาพ
- เกมในสระว่ายน้ำสำหรับการไหลเวียนโลหิตและฟังเสียงเพื่อการนอนหลับ
- เติดยามเย็น/ กิจกรรมกีฬา
- รับประทานอาหารเย็น
- การดูแลสุขภาพในทางธรรมชาติ/ หายใจอย่างสดชื่น/ ป้องกันหวัดและโรคภูมิแพ้
- จบโปรแกรม ผ่อนคลายและพักผ่อน

วันที่สาม

- อาบแสงอาทิตย์และล้างพิษด้วยสมุนไพรธรรมชาติ
- รับประทานอาหารเช้า
- นวดเพื่อผ่อนคลายร่างกาย
- การวางแผนชีวิตวัยทอง
- รับประทานอาหารกลางวัน
- เยี่ยมชมฟาร์มโชคชัย
- เกมในสระว่ายน้ำสำหรับการไหลเวียนโลหิตและฟังเสียงเพื่อการนอนหลับ
- รับประทานอาหารเย็น
- สัมมนาเกี่ยวกับการปวดข้อ
- จบโปรแกรม ผ่อนคลายและพักผ่อน

วันที่สี่

- ออกกำลังกายยามเช้า
- รับประทานอาหารเช้า
- เต้นแอโรบิค
- ฟังบรรยายเรื่องการเปลี่ยนแปลงของอายุ
- รับประทานอาหารกลางวัน
- ฟังบรรยายเรื่องการกินเพื่อสุขภาพ
- สังสรรค์ตอนเย็นที่สระว่ายน้ำ
- จบโปรแกรม ผ่อนคลายและพักผ่อน

วันที่ห้า

- โยคะสำหรับการผ่อนคลายทางร่างกายและความสมดุลของจิตใจ
- รับประทานอาหารเช้า
- เยี่ยมชมศูนย์ศิลปะบางโพธิ์
- รับประทานอาหารกลางวัน
- จบโปรแกรม

แนวคิดและทฤษฎีของการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และ ทบวงมหาวิทยาลัย (2546: 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชนหรือ ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วน ในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการ รับผิดชอบต่อบริการ รวมทั้งมี ส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่นจึงมีการให้ ความหมายสำหรับการมีส่วนร่วมไว้ว่ามี 2 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนคนในพื้นที่ที่ร่วมกระบวนการของการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วม ร่วม ของการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนถึงโครงการจะสิ้นสุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการคิดตั้งแต่เริ่มหา ปัญหาที่เกิดจนถึง การวางแผนในการแก้ปัญหาที่เกิด และการตัดสินใจการระดมแรงระดมความคิด หรือด้านทรัพยากร รวมถึง เทคโนโลยีที่จะช่วยการบริหารจัดการในการติดตามประเมินผลความสำเร็จ ของโครงการรวมถึงเมื่อเกิด ประโยชน์ขึ้นจะต้องได้รับที่สุดของการทำโครงการ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจ ของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการ จัดการเพื่อรักษา ผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิด กระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาท หลักโดยการ กระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนา ให้แก่ ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเองทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎีดังนี้ 1) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) มาสโลว์ (Maslow อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์, 2527: 7-

8) กล่าวว่าการเกลี้ย กล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ และการกระทำ การเกลี้ยกล่อม นั้นจะมีประโยชน์มากเมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งที่รุนแรงในการปฏิบัติงาน และจะมี ประสิทธิภาพที่สุดหากผู้เกลี้ยกล่อมนั้นต้องมีการโน้มน้าวจากการพูดในการสร้างความแตกต่างให้ เกิดขึ้นเพื่อ ดึงดูดใจในเรื่องที่จะพูดโดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นไปตามที่มนุษย์ทุกคนอยากได้ และต้องการ ตามหลักที่ Maslow นั้นเรียกว่าลำดับของความต้องการของคน (hierarchy of needs) คือ ความ ต้องการของมนุษย์ ดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนเริ่มจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับคือ 29 1.1) ความต้องการของมนุษย์ในด้าน สรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานทั่วไปที่ทุกคนต้องการ (survival needs) ได้แก่ความต้องการทางด้าน อาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ 1.2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ความต้องการที่อยู่อาศัย อย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมย ทรัพย์สินหรือความมั่นคงในการทำงานและการ มีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม 1.3) ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ความต้องการ ความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 1.4) ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจาก บุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญ ของบุคคล 1.5) ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็น ความ ต้องการในระบบสูงสุดที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเอง เพื่อจะพัฒนา ตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะ พยายามผลักดันชีวิต ของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด 2) ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามี ความ ต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ จะ ไม่ดีไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่างๆ นั้นเองการจะ สร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับงานการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้า คนทำงานมีขวัญดีจะเกิดสำนึกใน ความรับผิดชอบอันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญ ส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่มดังนั้นจะเป็นไป ได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็น ปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆได้ เช่นกัน 3) ทฤษฎีสร้างความรู้สึกรักชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมี ส่วนร่วม คือ การ สร้างความรู้สึกรักชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศ หรือเน้นค่านิยมเรื่อง ผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติมีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีผูกพันต่อท้องถิ่น 4) ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชน ทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญ ของการร่วมกลุ่มคนจูงใจไปยังเป้าประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัตคือเคลื่อนไหวทำงาน อยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจไม่มี ผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่าผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้ เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจงานมี คุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบดังนั้นการสร้างผู้นำที่ดีย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมใน

กิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง 5) ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method) การใช้ระบบบริหารในการขอความร่วมมือจากหน่วยต่างๆ เป็นวิธีที่สามารถทำได้โดยง่ายเพราะใช้ข้อบังคับของกฎหมายและแบบแผนโดยใช้เครื่องมือนี้ในการปฏิบัติงานอย่างใดแล้วแต่นั้นผลของความร่วมมือก็ ยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดสำหรับการบริหารการจัดการ เพราะคนทั่วไปนั้นการทำงานต่างๆ ต้องทำโดย ความสมัครใจ มิได้มีใครต้องมาบังคับหรือเกิดการบังคับขู่เข็ญและทำอย่างตั้งใจรวมถึงต้องทำด้วยใจ รักแต่ถ้าไม่เกิดการควบคุมดูแลหรือละเลยนั้นก็จะไม่ลุล่วงตามแผนที่วางไว้ตามที่รัฐกำหนดนโยบาย เพราะการปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์ที่ทุกคนจะได้รับ ทฤษฎีนี้เกี่ยวข้องกับประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเพื่อที่จะได้รับ ผลประโยชน์กิจกรรมพวกนี้ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายหลายชนิดรวมทั้งเวลา และการเสียสละที่จะทำ กิจกรรมอย่างอื่นด้วยในที่สุดบุคคลแต่ละคนก็ปฏิบัติต่อการติดต่อทางสังคมเช่นเดียวกับการ แลกเปลี่ยนถ้ากิจกรรมทางสังคมนี้ไม่ได้รับการพิจารณาว่าได้รับประโยชน์บุคคลแต่ละคนก็จะไม่มีที่ ทำจะยุ่งเกี่ยวกับมันถ้ามิได้ถูกบังคับหรือถูกกระตุ้นโดยความซื่อสัตย์หรือความไม่เห็นแก่ตัวซึ่งได้แย้ง ว่าการแลกเปลี่ยนทางสังคมจะเป็นการแลกเปลี่ยนประโยชน์ไม่มีการระบุค่าของสื่อที่แลกเปลี่ยนอย่างชัดเจนตายตัวแต่มีพันธะตอบแทนในรูปของพันธะผูกพันทางสังคม (Social Obligation) ซึ่งมีลักษณะ ไม่กำหนดค่าและเงื่อนไขอย่างตายตัว (Unspecified Obligation) แต่การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ (Economic Exchange) จะมีการระบุค่าของประโยชน์ที่แลกเปลี่ยนอย่างชัดเจนเพื่อตอบแทนพันธะ ตอบแทน จึงอยู่ในรูปของพันธะผูกพันทางสัญญา(Contractual Obligation) ถึงแม้ว่าการแลกเปลี่ยน ทางสังคมจะเป็นผลตอบแทน การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจโดยตรง แต่ส่วนใหญ่ไม่ใช่ในสถานการณ์ ทางเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์อาจไม่เพียงตรงแน่นอนในระยะเวลาอันสั้นการแลกเปลี่ยน ทางสังคมอาจจะไม่สมดุล มีผลให้บุคคลที่ให้ประโยชน์หรือคืนประโยชน์ที่สำคัญให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ มากกว่าจะสามารถอ้างสถานะที่เหนือกว่าอีกฝ่ายได้ ความเหนือกว่านี้ย่อมหมายถึงอำนาจที่จะทำให้ อีกฝ่ายหนึ่งยินยอมกระทำตามความประสงค์ของบุคคลนั้นๆ ซึ่งหากบุคคลที่ยอมอยู่ใต้อำนาจได้รับ ประโยชน์อันพึงพอใจแล้วจึงนับว่าเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างไม่สมดุลที่บุคคลเห็นดีด้วย องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม การทำงานแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคล และองค์กรหลายประเภทตามลักษณะงานโดย มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์เป้าหมายวัตถุประสงค์และมี ผลประโยชน์ร่วมกัน (ศิริภรณ์ภิญโญชูโต, 2549: 36) การมีส่วนร่วมประกอบ ด้วย 1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนจะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพ ของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และ ร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจดล้าดับความสำคัญของปัญหา 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเพื่อ การกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์วิธีการแนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่ต้องใช้ 3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาโดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์แรงงานเงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงานการใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจาก ภายนอก 31 4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจโดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคล และสังคมการมี ส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้แก่ การตัดสินใจในช่วงของ กิจกรรม และช่วงดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมใน

การลงมือทำเอง ได้แก่การสนับสนุนทรัพยากรการ ร่วมบริหารร่วมแรง และร่วมใจการมีส่วนร่วมในการ แบ่งปันผลประโยชน์ทั้งประโยชน์ทางใจและทาง วัตถุประสงค์การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ได้แก่การตรวจสอบ ควบคุมการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด (เดโช แสนภักดี, 2546 : 32 - 33) ลักษณะของการมีส่วนร่วม มีผู้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ กันดังนี้สุนันทา อำไพเจนเจริญ (2547: 11) ได้สรุปรูปแบบของ การมีส่วนร่วม ออกเป็น 9 รูปแบบดังนี้ 1. การมีส่วนร่วมประชุม 2. การมีส่วนร่วมออกเงิน 3. การมีส่วนร่วม เป็นกรรมการ 4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ 5. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน 6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริจาค 7. การ มีส่วนรวมเป็น ผู้ริเริ่ม 8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้าง 9. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541: 24) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1. จำแนกตามกระบวนการบริหาร 1.1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน 1.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดองค์การ 1.4 การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร 1.5 การมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิพล 1.6 การมีส่วนร่วมในการประสานงาน 1.7 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล 2. จำแนกตามประเภทของกิจกรรมที่เข้าร่วม 2.1 การมีส่วนร่วมประชุม 2.2 การมีส่วนร่วมในการออกเงิน 2.3 การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ 2.4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ 2.5 การมีส่วนร่วม เป็นผู้ชักชวน 2.6 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน 32 3. จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม 3.1 ระดับของการมีส่วนร่วมเทียม 3.2 ระดับของการมีส่วนร่วมบางส่วน 3.3 ระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง 4. จำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม 4.1 การมีส่วนร่วมโดยตรง 4.2 การมีส่วนร่วมโดยอ้อม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (นำชัย ทนุผล, 2529: 118- 119) คือ 1. การมี ส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา และสาเหตุของปัญหาขั้นตอนนี้เป็น ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดเพราะถ้า ประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหา และความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่างๆที่ออกมาก็จะไร้ ประโยชน์เพราะโครงการที่วางออกมามีได้ตอบสนองความต้องการที่ แท้จริงของประชาชนอีกทั้งประชาชนจะ มองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม และการดำเนินกิจกรรม ก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการระบุปัญหาวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเองโครงการที่วาง ไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายได้ ง่าย เพราะประชาชนเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการซึ่งสามารถ ตอบสนองความต้องการหรือ แก้ปัญหาพวกเขาเอง 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมเมื่อประชา ชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเข้ามามี บทบาทในการระบุปัญหาแล้วขั้นต่อไป คือการร่วมกันวางแผนโครงการ ดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนอง ความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวเอง แต่อย่างไรก็ตาม นักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ใน การวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำ ประชาชนในการวางแผน กำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่ไม่ใช่ว่านักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผน กำหนดแนวทาง แก้ปัญหาเพราะผลเสียที่ติดตามมาก็คือประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยตัวเองได้ใน โอกาสต่อๆ ไปการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ปัญหาและ แนวทางดำเนินกิจกรรมนี้จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) กิจกรรมนั้นและจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ 3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและ ปฏิบัติงานดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึก เป็นเจ้าของกิจกรรมแล้วผลที่ตามมาคือการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้ว นักพัฒนาควรจะกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ

ลงทุนในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชนแทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจาก ภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมดการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน นั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จัก การทำงานร่วมกัน 4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ ประชาชนมีการประเมินว่าผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์มากน้อย 33 เพียงไรและอุปสรรคต่างๆที่ได้รับจากการดำเนินการนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล นี้จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่ากิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไรซึ่งพวกเขาจะ นำไปใช้วางแผนทางแก้ไขในโอกาสต่อไปได้ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถ ของตนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสามารถใช้ประโยชน์และได้รับประโยชน์จากการจัดการ นั้นๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมโดยการเข้ามามีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาขั้นตอนการวางแผนการลงทุนและปฏิบัติตามแผน และการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการท่องเที่ยวในบางส่วนเพื่อให้ ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงโดยถือว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นนั้นคือ เป้าหมายที่สำคัญสำหรับทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องเป็นการนำไปสู่ ความร่วมมือเพื่อใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวต่างๆรองรับสิ่งที่จะเกิดกับความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ให้มีความสมบูรณ์ที่สุดและเป็นไปตามกรอบแนวคิด รวมถึงลักษณะการท่องเที่ยวที่มียั่งยืนในทุก ด้านตั้งแต่การพบปัญหาด้านการคิดนโยบายแก้ไขการวางแผนและการลงมือปฏิบัติ ภราเดช พยัฆวิเชียร (2542) กล่าวไว้คือในการมีส่วนร่วมในส่วนของชุมชนท้องถิ่นในการ ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นที่สุดคือการสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนส่งเสริม เพิ่มเติมในด้านเศรษฐกิจของชุมชนและสังคมองค์ประกอบความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ความไม่ รู้ในด้านต่างๆ ถ้าชุมชนไม่มีความเข้มแข็งก็จะเป็นการการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ดีที่และเป็นไป อย่างไม่สมบูรณ์มันคงรวมถึงความก้าวหน้า นอกจากนั้นธุรกิจแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องนำ รายได้กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่นเกิดประโยชน์ได้มากที่สุดร่วมกันกับผู้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชน ท้องถิ่นจึงจะเกิดความมั่นคงในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบวิธีการและแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้ 1. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบที่รัฐบาล เป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเองประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลยแต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามี ส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว รูปแบบที่ 1 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับ วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้า มามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าในความจริงการริเริ่มโครงการ ท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตามแต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจเจรจาต่อรอง ผลประโยชน์กับรัฐบาลได้เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น 34 ในรูปแบบนี้้องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษา

ผลประโยชน์ของ ชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด รูปแบบที่ 2 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนด้วย ตนเองรูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิงนับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์ และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนตลอดจนเปิด โอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามาจับบทบาทและส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์แต่ละชุมชนท้องถิ่น ต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง 2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท้องถิ่นเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนเป็นการร่วมถก ปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อสอบถาม ความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนเป็นการ ให้ประชาชนในชุมชนหรือในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท้องถิ่นเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน ได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่น วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนเป็น การให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการ จัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่น วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนเป็น การไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วม แสดงความคิดเห็นก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่น วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่าง ยั่งยืนเป็นการตอบคำถามรัฐบาลโดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่นการเตรียมการ จัดการการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรการมีส่วนร่วมในการบริหาร และการได้ประโยชน์จากการ บริการโดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมมีกิจกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อมดังนั้นองค์กรชุมชนจึงมี ความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมองค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของ ประชาชนในชุมชนเป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนด บทบาทของปัจเจกบุคคลนั้นจึงควร ผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริงเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ 35 ท้องที่ดังกล่าว ดังนั้นการมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะปัจเจก บุคคลรูปแบบของชุมชนในการรองรับการท้องถิ่นอาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจากพื้นฐาน วัฒนธรรมการปกครองท้องถิ่นขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทยรูปแบบที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระไม่เป็นการเกินไปไม่อิสระ เกินไปโดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นครรลองผลประโยชน์ต่างๆที่ควร

ได้รับมีอาทิ 1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2) ผลประโยชน์ทางสังคมคือมีสวัสดิการที่ดีสังคมมีความมั่นคงและสามารถวาง เอกลักษณะทางสังคมของตนไว้ได้ 3) ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมีความเข้าใจ การอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน 4) ความภาคภูมิใจมีความสุขในการเป็นอยู่มีความร่วมมือในชุมชนเกิดความรักและ ห่วงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ขึ้นหากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจ เพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนเป็นอย่างดียิ่งทั้งสามารถจัดสรร ผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้นอย่างไรก็ตามการให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็น คือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลรักษาทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมควบคู่กับการ เพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอกการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่นจึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิตการ ได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและ ท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพมีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืนสังคมพัฒนาอย่างเหมาะสมมีการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นโดยการพัฒนาการของชุมชนเอง

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism – CBT) เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการ จัดการการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ เป็นกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม

ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้
ชุมชนเป็นเจ้าของ

1. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
2. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
3. ยกระดับคุณภาพชีวิต
4. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
5. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

6. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
7. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
8. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
9. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบหลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ด้าน คือ

1) **ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม** ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2) **องค์กรชุมชน** ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3) **การจัดการ** มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4) **การเรียนรู้** ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน (http://www.cbt-i.or.th/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103#.Wd242Fu0N0w)

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรวบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนานุกรม (2546: 189-190) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาตินำมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

1. การสำรวจทางกายภาพ

- ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)
- แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)

2. ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

3. ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการ

ท่องเที่ยว

4. ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็ได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน เช่น

1. รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำไปสู่การเผยแพร่ออกไป

2. ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น

3. ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

4. ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้จะมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับกรท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาการ

1. การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น
2. การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์

พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติที่ตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปิยฉัตร ทองแพง (2557: 74) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ กรณีศึกษาผู้สูงอายุภาคกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรม ความต้องการและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุภาคกลาง สภาพปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุกรณีศึกษาผู้สูงอายุภาคกลาง ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีรูปแบบวิธีการอย่างหลากหลาย สามารถนำเสนอผลการศึกษา “รูปแบบการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุกรณีศึกษาผู้สูงอายุภาคกลาง” ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ

1. ผู้ประกอบการนำเที่ยว นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี
2. ความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์ ต้องมีความเข้าใจธรรมชาติและจิตวิทยาของผู้สูงอายุ
3. การแสวงหาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว

นั้น ๆ

4. การบริการที่มีคุณภาพดี เป็นส่วนสร้างความพึงพอใจและเป็นบริการที่ดีเลิศตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ

5. การจัดเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสม การจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

6. ความบันเทิงเพื่อความสุข เป็นการสร้างความสุขทางกายและใจให้เกิดความเพลิดเพลิน และส่งผล

ดีต่อสุขภาพ

7. การใส่ใจในเรื่องของความปลอดภัย โดยให้ความสำคัญในเรื่องพาหนะในการเดินทาง

8. ความเชื่อถือได้ทางการจัดการด้านการตลาด การบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ

การค้นหาข้อบกพร่องเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

อนุวัติ คุณแก้ว, พวงผกา แก้วกรม, กอบกาญจน์ วิเศษรัมย์ และพรรณราย เทียมพัน (2555: 15-19) ศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยความร่วมมือของภาครัฐ องค์กรท้องถิ่นและชุมชน บ้านนาป่า อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเก็บข้อมูลกับประชาชนในตำบลนาป่า 150 คน ผู้นำชุมชน 50 คน องค์กรท้องถิ่น 3 องค์กร หน่วยงานภาครัฐ 6หน่วยงานและนักท่องเที่ยว 480 คน โดยใช้แบบสำรวจสภาพและศักยภาพชุมชนตำบลนาป่า แบบประเมินแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แบบประเมินผลการดำเนินงาน แบบประเมินผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและแบบสอบถามความพึงพอใจประชาชน หน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการและนักท่องเที่ยว พบว่าชุมชนนาป่ามีปัจจัย สภาพและศักยภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอยู่ในระดับมาก ระบบบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และชุมชน มีความต่อเนื่อง สอดคล้องและนำไปสู่การปฏิบัติอยู่ในระดับดีโดยมีปัจจัยนำเข้าที่เหมาะสม ทั้งในด้านบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีงบประมาณสนับสนุนที่พอเพียง มีวัสดุอุปกรณ์ สถานที่เกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมพอเพียง รวมทั้งที่พัก ห้องน้ำ อาหารและเครื่องดื่มที่เพียงพอ ซึ่งประชาชนได้รับผลกระทบทางบวกที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการปลูกผักปลอดสารพิษ การผลิตสินค้าเพื่อสุขภาพ และการวางแผนไทย ชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน จัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น รวมทั้งการร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนที่จะพัฒนาไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ด้านปัจจัยผลลัพธ์ประชาชนและผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ศิริภรณ์ ภิญญชุต (2550: 117-118) ศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนบ้านช่วงบุก ตำบลห้วยไร่ อำเภอด่านซ้ายจังหวัดแพร่ พบว่ามีการดำเนินการโดยแบ่งโครงสร้างการบริหารเป็น 7 ฝ่าย คือ ฝ่ายประชาสัมพันธ์และลงทะเบียน ฝ่ายที่พักโฮมสเตย์ ฝ่ายศูนย์เรียนรู้แพทย์แผนไทย ฝ่ายบริการและรักษาความปลอดภัย ฝ่ายแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ฝ่ายมัคคุเทศก์และฝ่ายอาหารเครื่องดื่มและของที่ระลึก โดยการบริหารการท่องเที่ยวมีทั้งแบบไปเช้า เย็นกลับและแบบพักค้างคืน (1 วัน 1 คืน, 2 วัน 1 คืน และ 3 วัน 2 คืน) โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้แพทย์แผนไทย กิจกรรมการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ กิจกรรมการพักผ่อนแบบโฮมสเตย์ และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพ การพักผ่อน การออกกำลังกายและการรับประทานอาหารปลอดสารพิษ ด้านประชาสัมพันธ์มีการประชาสัมพันธ์ทั้งผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อหลายช่องทางภายนอกท้องถิ่น มีการสร้างพันธมิตรการท่องเที่ยวโดยการประสานเชื่อมโยงเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ และประสานเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ ผลการทดลองรูปแบบพบว่านักท่องเที่ยว ชาวบ้านและองค์กรท้องถิ่นมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ณาริญา วีระกิจ และคณะ. (2561). การวิจัยเรื่อง “การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยการบริการสปาในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต” พบว่า ตัวแบบ (Model) การเชื่อมโยงการบริการเชิงการแพทย์ การบริการสปา และการบริการเชิงส่งเสริมสุขภาพที่จังหวัดภูเก็ตมีความโดดเด่น ผ่านเครือข่ายวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการด้านการบริการเชิงสุขภาพและผู้ประกอบการการท่องเที่ยวด้านอื่น ๆ ภายใต้การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา หน่วยงานสนับสนุนและสมาคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เทคโนโลยีเป็นกลไกสนับสนุนความร่วมมือระหว่างสมาชิกในเครือข่ายในการนำเสนอการบริการทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบครบวงจร เพื่อเป็นกลไกผลักดันที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ และการสร้างนวัตกรรมบริการจากความร่วมมือในเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อนำเสนอ

การบริการเชิงสุขภาพแบบองค์รวมด้วยการบริการอย่างไทย โดยการบริการสปาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริการเชิงส่งเสริมสุขภาพ และมีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ คือ สามารถใช้ประกอบกับการรักษาทางการแพทย์เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพและส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น หากพิจารณาวงจรชีวิตของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ธุรกิจสปาอยู่ในระยะอิ่มตัว แม้จะมีการบริการที่หลากหลาย แต่ขาดอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในการสร้างจุดขายและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ธุรกิจสปาส่วนใหญ่ในจังหวัดภูเก็ตจึงใช้กลยุทธ์ทางด้านราคาเป็นหลักในการแข่งขันเพื่อรักษากลุ่มตลาดเดิม ซึ่งเป็นตลาดกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจดังนั้น ในระยะยาว ธุรกิจสปาอาจไม่สามารถยืนอยู่ได้หากไม่มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อเข้าสู่ตลาดใหม่ ๆ เพื่อความอยู่รอดอย่างยั่งยืนของธุรกิจในอนาคต ดังนั้น ผู้ประกอบการสปาจำเป็นต้องสร้าง New S Curve โดยการสร้างนวัตกรรมบริการผ่านการเชื่อมโยงบริการเชิงการแพทย์ สปา และการบริการเชิงส่งเสริมสุขภาพ โดยเน้นการสร้างอัตลักษณ์ โดยใช้วัตถุดิบในชุมชน และพัฒนาการบริการที่มีการผสมผสานการแพทย์แผนไทย/แพทย์ทางเลือกเพื่อเจาะตลาดนักท่องเที่ยวสุขภาพที่มีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง และเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีกำลังซื้อสูง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เนื่องจากการบริการสปาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริการเชิงส่งเสริมสุขภาพ จึงเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจสปาในการเจาะตลาดนักท่องเที่ยวสุขภาพ อย่างไรก็ตาม การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรเพื่อให้บริการเชิงสุขภาพแบบองค์รวมยังคงเป็นเรื่องที่ทำนายที่สุดสำหรับธุรกิจสปาในการเชื่อมโยงการบริการระหว่างการบริการเชิงการแพทย์ และการบริการเชิงส่งเสริมสุขภาพ นอกจากนี้ การขาดแคลนบุคลากรในระดับวิชาชีพที่มีความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญในการให้บริการ ยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญสำหรับธุรกิจสปาในการให้บริการเชิงสุขภาพแบบองค์รวม ดังนั้น การสร้างความร่วมมือระหว่างธุรกิจสปาและสมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจการท่องเที่ยวสุขภาพจึงเป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ รวมถึงการบริหารจัดการการเชื่อมโยงการบริการอย่างเป็นระบบ และการมีจริยธรรม จรรยาบรรณที่ดีระหว่างสมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจ รวมถึงการให้ความร่วมมืออย่างเข้มแข็งของสมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจการท่องเที่ยวสุขภาพ นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลการท่องเที่ยวสุขภาพระหว่างผู้ประกอบการในจังหวัดภูเก็ต จะช่วยสนับสนุนในการเข้าถึงข้อมูลของนักท่องเที่ยวสุขภาพ และเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ประกอบการในการให้บริการสุขภาพแบบองค์รวม และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดภูเก็ต ดังนั้น โครงการย่อย ๒ จึงได้มีการพัฒนามาตรฐานการเชื่อมโยงการบริการสปากับบริการเชิงสุขภาพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๓ มาตรฐาน ๑๑ ตัวชี้วัด และมาตรฐานคุณภาพการบริการสปา ประกอบด้วย ๖ มาตรฐาน ๑๓ ตัวชี้วัด โดยนาเกณฑ์การรับรองคุณภาพสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยสำนักงานส่งเสริมธุรกิจบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข มาเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานร่วมกับเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพ (Spa Grading) เกณฑ์การประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) รางวัลประเภทการท่องเที่ยวสุขภาพ มาตรฐานสปาของอาเซียน และ มาตรฐานของ International SPA Association หรือ ISPA เพื่อยกระดับมาตรฐานการบริการสปาในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต และ

สนับสนุนนโยบายการพัฒนาจังหวัดภูเก็ตให้เป็นศูนย์กลางการบริการทางการแพทย์ โดยมีบริการสปาเป็นตัวเชื่อมโยงการบริการระหว่างการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งได้มีการนำเสนอกลยุทธ์ในการเชื่อมโยงการบริการสปากับการบริการเชิงสุขภาพอื่น ๆ ในจังหวัดภูเก็ตเพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการยกระดับคุณภาพการบริการสปาและการบริการเชิงสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและประสบความสำเร็จ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธี และขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยไว้ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานมีดังนี้

1. จัดเวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนบ้านนาคูหา
2. จัดเวทีสรุปทบทเรียน ก่อนทำ ระหว่างทำ และหลังทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนท้องถิ่น
3. จัดเวทีเพื่อหาปัญหาสถานการณ์ การท่องเที่ยว สืบค้นแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่

ส่งเสริมการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชน

4. ศึกษาดูงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ณ ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
5. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งในและนอกชุมชน หาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านนาคูหา

6. จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว
7. ทดลองจัดกิจกรรมตามเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและประเมินความพึงพอใจ

นักท่องเที่ยว

8. ปรับเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพตามข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการประเมิน

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

9. จัดเวทีสรุปทบทเรียน คืนข้อมูลสู่ชุมชน
10. จัดทำรายงานสรุปผลโครงการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. แกนนำท้องถิ่นที่ประชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหา
2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เทศบาลตำบลสวนเขื่อน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสวนเขื่อน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแพร่ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ที่เข้ามาหนุนเสริมด้านการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาคูหา เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแพร่ อุตุสภกรรมจังหวัดแพร่ พาณิชยจังหวัดแพร่ เป็นต้น
3. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์มาจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ที่สร้างขึ้นมาจากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดการวิจัย ประสพการณ์การทำงานในพื้นที่ ร่วมกับการสังเกตโดยตรง และวัสดุอุปกรณ์ที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ใช้สำหรับสัมภาษณ์ ผู้สูงอายุ พระภิกษุ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรในท้องถิ่น ในประเด็นเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตชุมชนบ้านนาคูหา อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยจะทำการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยกันไม่เคร่งครัดในรูปแบบการสัมภาษณ์
2. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้บันทึกข้อมูลในการจัดเวทีระดมความคิดเห็น ได้แก่ จัดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการทดลองจัดการท่องเที่ยว ที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

การรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยคั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของหมู่บ้าน วิถีชีวิต แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานการณ์การ

ห้องเที่ยวของชุมชนบ้านนาคูหา และการวิจัยเชิงเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา โดยจะทำการเก็บทั้งแก่นำชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนบ้านนาคูหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้
 - 1.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและแหล่งทุติยภูมิ จัดแยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่
 - 1.2 การใช้แนวคิดทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์
 - 1.3 การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการทวนสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน
 - 1.4 การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล
 - 1.5 นำข้อมูลที่ได้มาเขียนเป็นความเรียงอย่างมีระบบ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ข้อมูลในส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการด้านต่างๆ เมื่อคำนวณหา ค่าเฉลี่ยแล้วนำมาตีความหมายได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	ความหมาย	น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	ความหมาย	น้อย
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	ความหมาย	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	ความหมาย	มาก
ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	ความหมาย	มากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ ในชุมชนบ้านนาคูหา รูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ไว้ 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานการณ์การท่องเที่ยว ศักยภาพและความพร้อมและแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสุขภาพ ของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านนาคูหา

บ้านนาคูหา เป็นหมู่บ้านในโครงการส่งเสริมธุรกิจสินค้าเด่นของกลุ่มจังหวัด (Lanna Trip) จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นโครงการภายใต้แนวทางการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับ เศรษฐกิจ โดยสำนักงานพาณิชย์จังหวัดแพร่ จึงได้มีกิจกรรมจัดงานส่งเสริมการตลาดและบริการ เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม (FAM Trip) ณ บ้านนาคูหา เพื่อเป็นแนะนำบ้านนาคูหาให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวและแวะชมสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ ทั้งนี้บ้านนาคูหาถือเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เมือง มีความสะดวกสบายในการเดินทาง เหมาะแก่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาด

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและเข้าไปเก็บข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวของบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่าในบ้านนาคูหามีการจัดเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยว 2 แห่งคือ ที่วัดนาคูหา จะมีการเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวจากสมุดเยี่ยมขมที่จัดไว้ในบริเวณอุโบสถ และที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาคูหา มีอยู่ 10 หลัง แต่สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้เพียง 2 หลังเท่านั้น

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหาส่วนใหญ่แล้วจะเป็นนักท่องเที่ยวที่อยู่ในจังหวัดแพร่ ขับรถเข้ามาเที่ยวที่วัดพระธาตุอินทร์แขวน ซึ่งเป็นวัดแรกที่อยู่ต้นทางหมู่บ้านนาคูหาและเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนที่เกิดปีจอ (สุนัข) และขับรถต่อเข้ามาเที่ยวศูนย์เรียนรู้ที่น่าสนใจในหมู่บ้านนาคูหาซึ่งห่างจากวัดพระธาตุอินทร์แขวนไม่ถึง 500 เมตร นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหา โดยได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างจังหวัดจะเดินทางมาเที่ยวด้วยรถยนต์ส่วนตัว มากับครอบครัวซึ่งในกลุ่มนี้จะไม่พักในหมู่บ้าน จะออกไปพักในตัวเมืองแพร่ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาพักที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้านจะเป็นกลุ่ม Big Bike ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์บ้านนาคูหาที่มาไกลที่สุดคือมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บ้านนาคูหาถูกเลือกให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดังนั้นชุมชนจึงมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก แกนนำชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างดี มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พระมหาชาญชัย ชุตินธโร ที่ปรึกษากลุ่ม

2. นายพิทักษ์ เพิ่มขึ้น	ประธานกลุ่มและประธานกลุ่มกาแพ
3. นายสว่าง ชันทะ	ประชาสัมพันธ์และประธานกลุ่มผู้สูงอายุ
4. นายรัฐจวน วันดี	ประชาสัมพันธ์
5. นายสมศักดิ์ แนวนัน	เหรัญญิก
6. นางพยอม ภัคดี	ผู้ช่วยเหรัญญิกและประธานกลุ่มกาละแมเตา
7. นางรัฐจวน ชุ่มใจ	เลขานุการและประธานกลุ่มถั่วลิสงลายเสือ
8. นายสายัณห์ ภัคดี	ผู้ช่วยเลขานุการ
9. นายสาคร สุขชื่น	ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่
10. นายสวิน แนวนัน	ประธานกลุ่มชา
11. นายประยูร ภัคดี	ประธานกลุ่มดนตรีพื้นบ้าน
12. นางเกสร เชื้อนสอง	ประธานกลุ่มข้าวเกรียบเตา

แม้ว่าจะมีการแต่งตั้งกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหาแล้ว แต่ยังมีจุดด้อยของกลุ่มคือพื้นที่บ้านนาคูหาแม้ว่าจะมีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจอย่างมากก็ตาม แต่ยังไม่มีการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวให้เป็นที่น่าสนใจต่อนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ อีกทั้งการประสานงานของนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวหรือทำกิจกรรมในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะประสานจากหน่วยงานภายนอกมากกว่าประสานงานกับกลุ่มโดยตรง และกิจกรรมต่างๆ ก็ถูกจัดขึ้นตามความต้องการของกลุ่มเอกชนหรือหน่วยงานภายนอกมากกว่าการจัดการภายในชุมชน

นอกจากนี้กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาคูหายังมีการวิเคราะห์ SWOT การจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์ SWOT ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหาและประเด็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านนาคูหาที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

	ปัจจัยที่เอื้อประโยชน์	ปัจจัยที่ส่งผลกระทบ
ปัจจัยภายใน	<p>[S จุดแข็ง= พัฒนาให้ยั่งยืน (ลักษณะเด่น ข้อดี ความสามารถที่เอื้อต่อการประสบความสำเร็จ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้)]</p> <ul style="list-style-type: none"> -บ้านนาคูหา มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ -บ้านนาคูหา มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง คือ ข้าวเกรียบเตา กาละแมเตา - บ้านนาคูหา มีวิถีชุมชนแบบกิ่งเมืองกิ่งชนบท เนื่องจากอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองมากนัก -มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่งในหมู่บ้านที่อยู่ไม่ห่างไกลกันมากนัก -มีวัดที่เป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในชุมชนทั้งหัวหมู่บ้าน (วัดพระธาตุนิรंतर์แขวน) และท้ายหมู่บ้าน (วัดนาคูหา) ที่เหมาะสมต่อการทำกิจกรรมเพื่อสุขภาพ 	<p>[W จุดอ่อน= ตัดทอนให้หมดไป (ลักษณะด้อย ข้อเสีย ปัญหาที่ส่งผลกระทบให้เกิดความล้มเหลว ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้)]</p> <ul style="list-style-type: none"> -ขาดองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ -ขาดบุคลากรแกนนำที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการจัดการท่องเที่ยว -ยังไม่มีการจัดกฎระเบียบในการบริหารจัดการที่ชัดเจน -การรวมกลุ่มกันยังไม่เข้มแข็ง -สมาชิกกลุ่มเข้ามาทำเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม -ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการจัดการในหลายๆ ด้าน -ขาดความเสียสละในการทำงานเป็นทีม -ยังไม่มีประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนด้วยตัวของกลุ่มเอง

ปัจจัยภายนอก	<p>[O โอกาส=เข้าหาโอกาส (ความได้เปรียบที่เอื้อต่อการประสบความสำเร็จ สามารถใช้ประโยชน์ได้)]</p> <ul style="list-style-type: none"> -สามารถปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนให้สวยงามและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชนได้ -มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัดแพร่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ -มีโอกาสดูแลศึกษาดูงานในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีการจัดการที่ประสบความสำเร็จแล้วทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ติดตลาด -มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวจากสื่อภายนอกชุมชน เช่น มีรายการทีวีมาถ่ายทำสารคดี 	<p>[T อุปสรรค (ความเสียเปรียบที่เอื้อต่อความล้มเหลว ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้)]</p> <ul style="list-style-type: none"> -แกนนำท่องเที่ยวชุมชนขาดความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยว -แกนนำท่องเที่ยวเที่ยวชุมชนยังไม่ลงมือพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง -แกนนำท่องเที่ยวชุมชนทำอาชีพเกษตรกร เมื่อถึงฤดูกาลต้องไปทำไร่นา จึงทำให้การขับเคลื่อนด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง -มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ยังไม่มีตลาดรองรับ -ขาดนักเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนและวิทยากรผู้ให้ความรู้ตามฐานแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คล่องแคล่ว
--------------	--	--

จากข้อมูลการวิเคราะห์ SWOT ของชุมชน ทำให้พบว่าชุมชนมีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แต่สิ่งที่ชุมชนขาดคือการบริหารจัดการของกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนยังไม่เข้มแข็ง สมาชิกกลุ่มได้รับความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วแต่ยังขาดประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวในทางปฏิบัติ ทำให้การจัดการไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และนอกจากนี้ด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เป็นการกระเพื่อมจากภายนอกสู่ภายใน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเข้ามาเที่ยวโดยผ่านกลุ่มผู้ประกอบการจากภายนอกทำให้ไม่เกิดรายได้ของกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหาเลย หรือหากจะมีก็เป็นการเกิดรายได้ส่วนบุคคลเท่านั้น ไม่ได้เป็นการเกิดการกระจายรายได้ภายในกลุ่ม

จากการศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพและความพร้อม และแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพของชุมชนบ้านนาคูหาจากข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิชุมชนบ้านนาคูหา ได้ข้อมูลดังรายละเอียดต่อไปนี้

บ้านนาคูหาก่อตั้งขึ้นเมื่อ 300 กว่าปีมาแล้ว โดยกลุ่มนายพรานที่เข้ามาล่าสัตว์ในป่า และมีการชักชวนชาวบ้านในระแวกนั้นเข้ามาตั้งรกรากที่นี่ ซึ่งตอนแรกได้ใช้ชื่อว่าบ้านนามายมอย โดยการทำอาชีพปลูกผัก ปลูกเมี่ยง ซึ่งต่อมาก็ได้เปลี่ยนมาเป็นชื่อบ้านนาคูหาในปี พ.ศ. 2466 โดยครูบาธรรมใจ ซึ่งชื่อคำว่า นา คูหา ก็มาจากสภาพพื้นที่ ที่มีที่นาแตกต่างจากหมู่บ้านข้างเคียง และจากการสำรวจพื้นที่พบว่ามีถ้ำมากมายที่มีลักษณะแปลกตา มีหินงอกหินย้อยสภาพเหมือนเป็นภาพจำลองของหมู่บ้าน พอเข้ามาประกอบกันนั้นคือคำว่า นา กับ ถ้ำ ซึ่งคำว่าคูหาหมายถึงถ้ำ บ้านนาคูหาก็คือหมู่บ้านที่มีพื้นที่นาและถ้ำตามธรรมชาติมากมายหลายแห่งนั่นเอง

หมู่บ้านนาคูหา เป็นหมู่บ้านที่อยู่ยอดดอยสูง ในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ห่างจากตัวเมืองแพร่ประมาณ 25 กิโลเมตร ใช้ถนนหมายเลข 1024 การเดินทางเข้าออกหมู่บ้านถนนผ่านเพียงแค่วันเดียว หมู่บ้าน นาคูหาตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขาและธรรมชาติอันแสนบริสุทธิ์ ถัดแหล่งโอโซนชั้นดี ติดอันดับ 1 ใน 7 ของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจึงสามารถสัมผัสธรรมชาติท่ามกลางบรรยากาศหมู่บ้านที่อยู่กลางหุบเขา มีแหล่งต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ไหลเชี่ยวเป็นลำธารหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านที่นี่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่

แฝงไปด้วยคุณค่าทางธรรมชาติที่ นำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม กระตุ้นเศรษฐกิจและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจมากขึ้น ระหว่างเส้นทางก่อนที่จะเข้าสู่บ้านนาคูหา นักท่องเที่ยวสามารถแวะกราบสักการะพระธาตุอินทร์แขวนจำลองซึ่งเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนที่เกิดปีจอ ซึ่งนอกจากจะได้สักการบูชาพระธาตุอินทร์แขวนจำลองแล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้สัมผัสองค์พระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ภายในพุทธอุทยานจะมีทางเดินขึ้นไปนมัสการพระธาตุอินทร์แขวน ระยะทางประมาณ 200 เมตร เป็นขั้นบันไดสลับกับทางซีเมนต์ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณเดียวกันได้แก่ พระพุทธชยันตีมหัศจรรย์ รอยพระพุทธรูป ถ้ำศิลาบรรณคูหา มีร่องรอยของสมบัติคนโบราณและพระพุทธรูป นักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และย้อนเรื่องราวไปยังอดีตที่ได้สอดแทรกตามเส้นทาง เสมือนผู้เดินทางได้หวนคืนสู่วิถีการใช้ชีวิตการเรียนรู้ธรรมชาติควบคู่กับดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์และสงบสุขแห่งนี้ ซึ่งวัดพระธาตุอินทร์แขวนถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพแห่งแรกเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปที่บ้านนาคูหา โดยแหล่งเรียนรู้แห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพแบบวิถีพุทธ เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางขึ้นไปนมัสการพระธาตุอินทร์แขวนแล้ว ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน ได้แก่ พระพุทธชยันตีมหัศจรรย์ รอยพระพุทธรูป ถ้ำศิลาบรรณคูหา ซึ่งมีร่องรอยสมบัติของคนโบราณ พระพุทธรูป และมีจุดชมวิวหลายจุด และยังมีศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาโพธิวงศาจริยาราม พุทธอุทยานดอยผาสุวรรณค์ อีกด้วย

ถัดจากพระธาตุอินทร์แขวนระยะทางประมาณ 800 เมตร จะเป็นทางเข้าตัวหมู่บ้าน เมื่อนักท่องเที่ยวขับรถข้ามสะพานเข้ามาในหมู่บ้านแล้ว ทางด้านขวามือจะเป็นบ่อเตา (สำหรับน้ำจืด) ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติตามแหล่งน้ำที่ใสสะอาด และต้องมีอากาศเย็น มีแสง อุณหภูมิในน้ำพอเหมาะ เดิมมีเฉพาะฤดูฝน แต่ชาวบ้านนาคูหาใช้ภูมิปัญญาในการทำบ่อเตาที่เก็บได้ตลอดปี วิธีการเก็บเตาจะเรียกว่า “การกั้วเตา” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นที่สนใจสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยการกั้วเตาจะใช้ไม้ไผ่ที่เหลาไว้จนเรียวยาว วางไม้ลงบริเวณที่มีเตาแผ่กระจายได้ผิวน้ำแล้วควงไม้ให้เตาม้วนติดขึ้นมาเป็นเส้นสายสีเขียว เมื่อได้เตาในปริมาณพอสมควรแล้วก็จะรูดออกจากไม้ไผ่ในกะละมัง แล้วนำมาล้างให้สะอาด บีบจนแห้งห่อด้วยใบตองนำมาวางขายที่เพิงไม้ริมทางบริเวณตรงข้ามกับบ่อเตา นอกจากการนำเตาสดไปขายหรือนำมาประกอบอาหารแล้ว ชาวบ้านยังมีการพัฒนาต่อยอดนำเตามาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ คือข้าวเกรียบเตาและสบูเตา และกะละแมเตา ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวอีกด้วย ซึ่งแหล่งเรียนรู้บ่อเตาและกิจกรรมการกั้วเตา ก็ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อสุขภาพอีกแห่งหนึ่งของบ้านนาคูหา เนื่องจากกิจกรรมกั้วเตาทำให้เกิดความสนุกสนานและผ่อนคลายสำหรับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งนอกจากจะได้ทำกิจกรรมการกั้วเตาแล้วยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นักท่องเที่ยวสามารถไปสักการบูชาได้ คือ ศาลเจ้าพ่อคำทอง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างไว้บริเวณตาน้ำแหล่งกำเนิดสาหร่ายน้ำจืด

ถัดจากแหล่งเรียนรู้บ่อเตา สาหร่ายน้ำจืดซึ่งเป็นชุมทรัพย์ล้ำค่าของคนบ้านนาคูหาแล้ว นอกจากกิจกรรมที่ถัดไปจะเป็นศูนย์เรียนรู้ฮ่อม ถือเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการย้อมสีผ้าหม้อห้อม ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญของจังหวัดแพร่ ประชาชนชาวบ้านคือ ลุงสว่าง สีต้อ กูรูเรื่องการทำน้ำฮ่อมที่ทำตั้งแต่ปลูกต้นฮ่อม แล้วนำไปฮ่อมสดมาหมักบ่มจนได้ที่จนกลายเป็นน้ำย้อมผ้าสีคราม ซึ่งแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ตั้งแต่ความเป็นมาของต้นฮ่อมตั้งแต่การปลูกต้นฮ่อม การนำต้นฮ่อมมาใส่ในน้ำให้เป็นสีฟ้าคราม และการนำมาย้อม

ผ้า ซึ่งขั้นตอนนี้สร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากการสร้างลายแต่ละลายจะไม่ซ้ำกันและไม่สามารถรู้ได้เลยว่าจะเป็นลายอะไร นักท่องเที่ยวต้องรอลุ้นกันตอนแกะผ้าออกมา นอกจากศูนย์เรียนรู้่ออมแล้ว ลุงสว่างยังมีศูนย์เรียนรู้ที่อยู่ใกล้เคียงกันคือ ศูนย์เรียนรู้ชา ตั้งแต่กระบวนการเก็บยอดชาจนนำมาใส่น้ำดื่มแก้กระหายได้เป็นอย่างดี

จากแหล่งเรียนรู้่ออมแล้วจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านนาคูหาที่เปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้านนาคูหา คือ วัดนาคูหาที่มีพระเจ้าตนหลวงที่ถือว่าเป็นพระพุทธรูปองค์เดียวในประเทศไทยที่ถือลูกสมอในมือ โดยผู้ที่มีกราบสักการะขอพรจะต้องถวายด้วยลูกสมอเท่านั้น และลูกสมอที่ทำการถวายเสร็จแล้วสามารถนำมารับประทานเพื่อความเป็นสิริมงคลได้ ในตอนเช้าถ้ามีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและพักที่โฮมสเตย์หรือกลับเข้าไปพักในตัวเมืองแพร่ สามารถแจ้งความจำนงค์กับทางวัดได้ว่าในตอนเช้าต้องการจะใส่บาตรพระ ซึ่งทางวัดจะจัดให้นักท่องเที่ยวได้ใส่บาตรพระในตอนเช้าที่บริเวณชั้วแตะซึ่งอยู่ด้านข้างขององค์พระเจ้าตนหลวง เสร็จแล้วนักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวชมทิวทัศน์ทางธรรมชาติ สูดอากาศยามเช้าและชมพระอาทิตย์ขึ้นที่บริเวณชั้วแตะ และถ่ายภาพเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก

นอกจากศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ส่งเสริมสุขภาพทางด้านกาย ใจ สติปัญญา และสังคมของบ้านนาคูหาที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกด้วย คือ กิจกรรมเดินป่าขึ้นผาสิ่งห่มวิหุ่มบ้าน – สำนวญถ้าเขาน้อย ชมความงามหินงอก หินย้อย กราบขอพรพระพุทธรูปชินราชจำลองบนแท่นแก้วมงคล ผาสิ่งห่ม เป็นภูเขาหินปูนตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของวัด ห่างประมาณ 200 เมตร มีจุดชมวิวผาสิ่งห่มที่สามารถมองเห็นหมู่บ้านได้ตั้งแต่เหนือจรดใต้ที่โอบล้อมด้วยขุนเขาทั้งสี่ด้านในมุมมองแบบพาโนรามา ที่มาของชื่อผาสิ่งห่ม คือ คนสมัยก่อนบอกว่าบางจุดของบริเวณผาแห่งนี้มองแล้วมีลักษณะคล้ายหัวสิ่งมีชีวิตในวรรณคดี หินบริเวณนี้ จะมีลักษณะพิเศษคือเมื่อนำไม้ไปเคาะจะมีเสียงกังวานคล้ายระฆัง นอกจากนี้ที่ผาสิ่งห่มแห่งนี้ยังมีจุดชมต้นจันทน์ผาที่ ขึ้นอยู่มากมายตามหน้าผาสูงชัน มีพืชแปลกๆ หายากหลายชนิด เช่น ต้นถ้ำเขาคีนซีฟ ขนุนดิน ต้นมะพร้าวเต่า ปรงโบราณ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีถ้ำน้อยนาคูหา ในสมัยก่อนที่ปากถ้ำมีหินงอกหินย้อยรูปร่างยื่นออกมาด้านทางซ้ายมือของปากถ้ำ มีงวง ยาวประมาณ 1 เมตร มีงายาวประมาณ 1 คืบ มีความสวยงามมาก หินเป็นผลึกแคลไซต์มีประกายระยิบระยับ แต่มี คนมาทำลายทุบออกไปเพราะอยากนำไปครอบครอง ตอนนีจึงเหลือเฉพาะหินส่วนลำตัว จึงเป็นที่มาของชื่อถ้ำข้างน้อย พอนานวันเข้าคำว่าข้างน้อยก็เหลือเพียงถ้ำน้อย เหตุเพราะไม่มีหินรูปร่างชาวบ้านจึงเรียกว่าถ้ำน้อย มีตำนานว่าเป็น ที่อยู่ของนางแก้ว นางแมน นางสิบสอง มีชาวบ้านเคยเห็นเป็นผู้หญิงนั่งขึ้นหลังใส่เสื้อขาว มีผ้าขาวม้าคลุมศีรษะ อยู่ บริเวณหน้าถ้ำ พอตามไปดูก็ไม่เห็นมีใคร และส่วนมากจะมีคนเห็นเป็นผู้หญิงวนเวียนใกล้ถ้ำคล้ายชาวบ้านมาหา ของป่าแต่เรียกก็ไม่ชาน พอตามไปดูก็ไม่เจอใคร ทุกวันนี้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้บริเวณภูเขาลูกนี้จะเช่นไหวด้วยเหล่าไห่ไก่คู่ เป็นประจำทุกปี และการบวงสรวงเช่น ไหว้ในงานใหญ่จะใช้มะพร้าว 12 ลูก น้ำ 12 แก้ว น้ำเขียว น้ำแดง 12 มีบุหรี เมียงอย่างละ 12 ดอกไม้รูปูปเทียนอย่างละ 12 หัวหมู 1 เป็ด ไก่ อย่างละ 1 ตัว

ขบวนการของว่างกินเล่นหรือเคี้ยวเพลินๆ คือ “เหมี้ยว” (หรือเมี้ยว) ที่ปลูกและหมักขายกันมาช้านาน ช่วยให้การย่อยอาหารเป็นปกติ มีแรงเดินเที่ยวเข้าเยี่ยมชมสวนเกษตรผสมผสานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชมสวนมะระหวานซาโยเต้ สวนเมี้ยวและสวนกาแฟ และในพื้นที่นาควายังมีการปลูกกลางสาด ลองกองและเงาะ และยังมีผลไม้ชนิดอื่นๆ ให้เราได้รับประทานได้ตลอดทั้งปี

จากข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านนาควาที่นักวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และศึกษาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้วยตนเองและจากอินเทอร์เน็ตที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า บ้านนาความีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างมาก

ตอนที่ 2 รูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาควา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

จากผลการทดลองจัดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาควา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่าจุดไฮไลต์ของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมต่อการจัดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านนาควาคือ ระหว่างเส้นทางก่อนที่จะเข้าสู่บ้านนาควา นักท่องเที่ยวจะแวะกราบสักการะพระธาตุอินทร์แขวนจำลอง ซึ่งตั้งอยู่ที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาโพธิวงศาจริยาราม พุทธอุทยานดอยผาสุวรรณเฉลิมพระเกียรติ ร.9 เป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีจอ ซึ่งนอกจากจะได้สักการบูชาพระธาตุอินทร์แขวนจำลองแล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้สัมผัสองค์พระมุกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ภายในพุทธอุทยานมีทางเดินขึ้นไปนมัสการพระธาตุอินทร์แขวน ระยะทางประมาณ 200 เมตร เป็นขั้นบันได บางช่วงเป็นทางซีเมนต์ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน ได้แก่ พระพุทธชินสีห์ศรัทธา รอยพระพุทธรูป ถ้ำศิลาบรรณคูหา มีร่องรอยของสมบัติคนโบราณและพระพุทธรูป นักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และย้อนเรื่องราวไปยังอดีตที่ได้สอดแทรกตามเส้นทาง เสมือนผู้เดินทางได้หวนคืนสู่วิถีการใช้ชีวิตการเรียนรู้ธรรมชาติ ควบคู่กับดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์และสงบสุขแห่งนี้ เป็นแห่งแรกก่อนที่จะเข้าสู่ตัวหมู่บ้าน และวัดนาควาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ท้ายสุดของหมู่บ้านที่เป็นแหล่งรวมใจของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวจะได้สักการะพระสมเด็จองค์ปฐมทรงเครื่องจักรพรรดิ พระเจ้าทันใจที่วัดนาควา พระเจ้าต้นหลวงที่วัดนาควาถือว่าเป็นพระพุทธรูปองค์เดียวในประเทศไทยที่ถือลูกสมอในมือ โดยผู้ที่กราบสักการะขอพรจะต้องถวายด้วยลูกสมอเท่านั้น นอกจากนี้ลูกสมอที่ทำการถวายเสร็จแล้ว สามารถนำมารับประทานเพื่อความเป็นสิริมงคลได้

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านนาความักจะพูดตรงกันว่า การที่ได้เข้ามาเที่ยวที่หมู่บ้านนาควานอกจากจะได้มาสูดอากาศที่บริสุทธิ์ที่มีสีต่างๆ ได้เขียนแนะนำบ้านนาควาไว้ว่าเป็นแหล่งไอชนแห่งที่ 7 ของประเทศไทยแล้ว (<https://www.sanook.com/travel/1412851/>) ยังสามารถเข้าไปนั่งหลบร้อนที่อุโบสถหลังจากที่สักการะพระสมเด็จองค์ปฐมทรงเครื่องจักรพรรดิ พระเจ้าทันใจที่วัดนาควาได้อีกด้วย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วได้รับข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวนี้จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ จาก website แนะนำแหล่งท่องเที่ยวใน Internet และคำแนะนำจากผู้ที่เคยเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านนาควา

ดังนั้นจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับจากการดำเนินการวิจัยและการค้นข้อมูลผลการดำเนินการทดลองจัดการท่องเที่ยวให้แก่กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาควา จึงสามารถสรุปรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาควา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง

เมือง จังหวัดแพร่ จากมติของที่ประชุมได้ว่าควรเป็นการจัด “การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ” ตามบริบทของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้มาสูดอากาศบริสุทธิ์ซึ่งเป็นการเพิ่มออกซิเจนให้กับร่างกายที่ส่งผลทำให้ระบบต่างๆ ในร่างกายทำงานได้ดีขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้สุขภาพใจของนักท่องเที่ยวมีความสงบสุขจากการเข้ามาสักการะพระในวัดทั้งสองแห่ง ชมแหล่งเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตอันเรียบง่ายของคนในหมู่บ้านนาคูหา ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวมีสุขภาพกายและใจที่ดีแล้ว จะส่งผลทำให้เกิดสติปัญญาที่ดีที่สามารถปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมได้ โดยชุมชนและนักวิจัยมีการค้นคว้า ทฤษฎีและความหมายของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยววิถีพุทธ หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี เพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

“การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อหาความรู้สัจธรรมแห่งชีวิตเพื่อเพิ่มคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี มีการผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”

ตอนที่ 3 ผลการประเมินผลการทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

จากการระดมความคิดของนักวิจัยและแกนนำท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาคูหา สามารถเขียนโปรแกรมการท่องเที่ยวของบ้านนาคูหาตามบริบทของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ 2 โปรแกรมดังต่อไปนี้

โปรแกรมการท่องเที่ยวบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

“นาคูหาดินแดนแห่งขุนเขา ธรรมชาติที่สวยงาม ชาร์จพลังชีวิต ณ แหล่งอากาศดีและบริสุทธิ์”

โปรแกรม 1 วัน (ไปกลับ)

09.30 น.	เข้คอนที่วัดนาคูหา ทำภารกิจส่วนตัวเพื่อเตรียมตัวพร้อมศึกษาเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
10.00 – 10.50 น.	ออกเดินทางจากวัดนาคูหาสู่ฐานเรียนรู้ถ้ำลายเสือ/การแปรรูปถ้ำลายเสือเพื่อสุขภาพ
10.51 – 12.00 น.	เดินทางจากฐานเรียนรู้ถ้ำลายเสือสู่ฐานเรียนรู้บ่อเตา (สาหร่ายน้ำจืด) ทำกิจกรรมการกักเตา (การเก็บเตาจากบ่อเตา) ชมการสาธิตการแปรรูปเตา (ข้าวเกรียบเตา/กอละแมเตา)

- 12.01 – 13.00 น. พักรับประทานอาหารพื้นถิ่นบ้านนาคูหา
- 13.01 – 13.30 น. ศึกษาศูนย์เรียนรู้ชาและกาแฟ... จิบชาหรือกาแฟเพิ่มความสดชื่นในยามบ่าย
- 13.31 – 15.00 น. ศึกษาฐานเรียนรู้ฮ่อม (ฟังบรรยายประวัติฮ่อมและการย้อมผ้าด้วยฮ่อม)
- 15.16 – 16.30 น. ศึกษาฐานเรียนรู้กลุ่มผู้สูงอายุ ชมการสาธิตการทำไม้กวาดตองกง ตามด้วยการผ่อนคลายความเมื่อยล้าจากการชมศูนย์เรียนรู้อื่นๆ ด้วยการสปาเท้าด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน
- 16.31 – 17.30 น. ปิดจ๊อบด้วยการไหว้พระขอพรพระเจ้าตนหลวงปรากฏฉายสมอ ณ วัดนาคูหา และถ่ายรูปเป็นที่ระลึกที่ขั้วแตะ (สะพานไม้ไผ่) กับวิวทิวทัศน์นยามอาทิตย์อัสดงลลับขอบฟ้า เป็นสัญญาณให้รู้ว่าวันเวลาของวันนี้ได้ผ่านพ้นไปเกือบหมดวันแล้ว
- 17.31 น. เดินทางกลับเข้าเมืองแพร่เพื่อศึกษาวิถีชีวิตคนเมืองแพร่ตามสไตล์แพร่ริส

โปรแกรม 1 คืน 2 วัน

- 09.30 น. เช้คอินที่วัดนาคูหา ทำภารกิจส่วนตัวเพื่อเตรียมตัวพร้อมศึกษาเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 09.31 – 10.30 น. ไหว้พระขอพรพระเจ้าตนหลวงปรากฏฉายสมอ ณ วัดนาคูหา และถ่ายรูปเป็นที่ระลึกที่ขั้วแตะ (สะพานไม้ไผ่) กับวิวทิวทัศน์นยามแดดร่มอุ่ม ในช่วงเช้าของวัน
- 10.31 – 11.20 น. ออกเดินทางจากวัดนาคูหาสู่ฐานเรียนรู้ถั่วลายเสือ/การแปรรูปถั่วลายเสือเพื่อสุขภาพ
- 11.21 – 12.30 น. เดินทางจากฐานเรียนรู้ถั่วลายเสือสู่ฐานเรียนรู้บ่อเตา (สาหร่ายน้ำจืด) ทำกิจกรรมการกั้วเตา (การเก็บเตาจากบ่อเตา) ชมการสาธิตการแปรรูปเตา (ข้าวเกรียบเตา/กอละแมเตา)
- 12.31 – 13.30 น. พักรับประทานอาหารพื้นถิ่นบ้านนาคูหา
- 13.31 – 14.10 น. ศึกษาศูนย์เรียนรู้ชาและกาแฟ... จิบชาหรือกาแฟเพิ่มความสดชื่นในยามบ่าย
- 14.11 – 16.30 น. ศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ...เดินขึ้นถ้ำสำรวจความสวยงาม
- 16.31 – 18.00 น. เข้าบ้านพักโฮมสเตย์บ้านนาคูหาและพักผ่อนตามอัธยาศัย
- 18.00 – 21.30 น. รับประทานอาหารเย็นพร้อมชมการแสดงพื้นบ้าน
- บายศรีสู่ขวัญ แยกแก้วมาเยือนโดยชมรมผู้สูงอายุบ้านนาคูหา
 - ชมการแสดงฟ้อนเงี้ยวของนักเรียนจากโรงเรียนบ้านนาคูหา
 - ชมการแสดงของชมรมผู้สูงอายุ
- 21.31 น. กลับเข้าบ้านพักและพักผ่อนตามอัธยาศัย
- 06.00 – 07.00 น. ทำภารกิจส่วนตัว

- 07.01 – 07.30 น. พร้อมกันที่ซั้วแตะเพื่อทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นศิริมงคลในวันใหม่
- 07.01 – 08.30 น. รับประทานอาหารเช้าที่บริเวณลานกิจกรรมหน้าวัดนาคูหา
- 08.31 – 09.30 น. ศึกษาศาสนาเรียนรู้ฮ่อม (ฟังบรรยายประวัติฮ่อมและการย้อมผ้าด้วยฮ่อม)
(กรณีนักท่องเที่ยวต้องการจะฝึky้อมผ้าให้แจ้งผู้ประสานงานการท่องเที่ยว
ชุมชนบ้านนาคูหาหรืออาจารย์สงกรานต์ ฤงแก้ว 081-2847485 เพื่อจัดหา
อุปกรณ์ให้พร้อมทำกิจกรรม)
- 09.31 – 10.30 น. ศึกษาศาสนาเรียนรู้กลุ่มผู้สูงอายุ ชมการสาธิตการทำไม้กวาดตองกง ตามด้วย
การผ่อนคลายความเมื่อยล้าจากการชมศูนย์เรียนรู้อื่นๆ ด้วยการสปาเท้า
ด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน
- 10.31 – 12.00 น. ออกเดินทางจากบ้านนาคูหาสู่ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาโพธิวงศาจริยาราม
พุทธอุทยานดอยผาสุวรรณคีเพื่อนมัสการพระธาตุอินทร์แขวนจำลอง พระ
ธาตุประจำปีเกิด ปีจอ พระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย พระพุทธชยันตรี
มหัสจรรย์ รอยพระพุทธรบาท ชมถ้ำศิลาบรรณคูหาซึ่งมีร่องรอยของสมบัติ
ของคนโบราณ นอกจากนี้หัวพระขอพรแล้ว ยังจะได้สูดอากาศชั้นดี
ท่ามกลางขุนเขา ธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งโอโซนติดอันดับ 7 ของประเทศไทย
เพื่อช่วยชาร์จพลังชีวิต
- 12.01 – 12.30 น. ทำภารกิจส่วนตัวและรับประทานอาหารกลางวัน (อาหารพื้นเมือง ข้าวเหนียวหมู
ทอดและน้ำพริกตาแดงหรือเมนูอื่นตามความเหมาะสม) ที่บริเวณลานหน้า
ทางขึ้นไปนมัสการพระธาตุอินทร์แขวน
- 12.31 น. เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

โดยได้ทำการทดลองจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบ 1 วัน (ไปกลับ) ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลความพึงพอใจ
ของนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมจากแบบสอบถามได้ผลการวิเคราะห์ตามตารางที่ 2-11 ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	9	33.3
หญิง	18	66.7
รวม	27	100

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 66.7 และเพศชาย
คิดเป็นร้อยละ 33.3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	0	00.0
20 – 30 ปี	6	22.2
31 – 40 ปี	2	7.4
41 – 50 ปี	0	00.0
51 ปีขึ้นไป	19	70.4
รวม	27	100

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 70.4 อายุ 20 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.0 และอายุ 31 – 40 คิดเป็นร้อยละ 7.4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	0	00.0
พนักงานบริษัท	2	7.4
ธุรกิจส่วนตัว	0	00.0
เกษตรกร	0	00.0
นักเรียน/นักศึกษา	6	22.2
รับจ้างทั่วไป	0	00.0
อื่นๆ (ข้าราชการบำนาญ)	19	70.4
รวม	27	100

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพข้าราชการบำนาญ คิดเป็นร้อยละ 70.4 นักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 22.2 และพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 7.4

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15,000 บาท	6	22.2
15,001 – 25,000 บาท	0	00.0
25,001 – 35,000 บาท	0	00.0
35,001 – 45,000 บาท	15	55.6
มากกว่า 45,001 บาท	6	22.2
รวม	27	100

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 35,001 – 45,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 55.6 มากกว่า 45,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.2 และต่ำกว่า 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.2

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการด้านการให้บริการของบุคลากรที่ให้บริการ

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. ด้านการให้บริการของบุคลากรที่ให้บริการ				
1.1 บุคลากรให้บริการด้วยความสุภาพเป็นมิตร	4.04	.59		
1.2 บุคลากรให้บริการด้วยความสะดวกรวดเร็ว	4.11	.58	มาก	2
1.3 บุคลากรให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี	4.22	.51	มาก	1
1.4 บุคลากรให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี	4.07	.55	มาก	3
รวม	4.11	.56	มาก	

จากตารางที่ 6 พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการด้านการให้บริการของบุคลากรที่ให้บริการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อนอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.11$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 ลำดับแรก คือบุคลากรให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ($\bar{x} = 4.22$) รองลงมาคือบุคลากรให้บริการด้วยความสะดวกรวดเร็ว ($\bar{x} = 4.11$) และบุคลากรให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ($\bar{x} = 4.07$) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
2. ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ				
2.1 การให้บริการเป็นระบบและเป็นขั้นตอน	3.81	.68	มาก	3
2.2 มีคำแนะนำ (เอกสารหรือบุคลากรหรือป้ายประกาศหรืออื่นๆ) อย่างชัดเจน	3.89	.64	มาก	2
2.3 มีผู้รับความคิดเห็นหรือแบบประเมินการบริการ	4.00	.62	มาก	1
รวม	3.90	.65	มาก	

จากตารางที่ 7 พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ การจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 ลำดับแรก คือมีผู้รับความคิดเห็นหรือแบบประเมินการบริการ ($\bar{x} = 4.00$) รองลงมาคือมีคำแนะนำ (เอกสารหรือบุคลากรหรือป้ายประกาศหรืออื่นๆ) อย่างชัดเจน ($\bar{x} = 3.89$) และการให้บริการเป็นระบบและเป็นขั้นตอน ($\bar{x} = 3.81$) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก				
3.1 การเดินทางมายังหมู่บ้านนาคูหาความสะดวก/ปลอดภัย/มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจน	4.11	.58	มาก	1
3.2 มีสถานที่จอดรถเพียงพอ เหมาะสม สะดวกปลอดภัย	3.04	.71		
3.3 มีห้องน้ำ-ห้องสุขา ที่สะอาด/เพียงพอ/สะดวกต่อการใช้งาน	4.04	.71	มาก	2
3.4 ร้านอาหารและเครื่องดื่มมีจำนวนเพียงพอ/ราคาเหมาะสม/ความสะอาด/คุณภาพอาหารดี	2.52	1.45		
3.5 การสื่อความหมายต่างๆ เช่น ป้าย สัญลักษณ์ การให้ความรู้ เอกสารแผ่นพับ	3.11	1.09		
3.6 สาธารณูปโภคพื้นฐาน (ไฟฟ้า น้ำดื่ม น้ำใช้ โทรศัพท์ สาธารณะ) มีคุณภาพใช้การได้ดี	3.93	.99	มาก	3
3.7 การจัดสถานที่เพื่อใช้พักผ่อนหย่อนใจบริเวณแหล่งท่องเที่ยว (ความสะอาด สวยงาม การตกแต่งด้านภูมิสถาปัตยกรรมที่ เหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติ การดูแลความปลอดภัย การให้ ข้อมูลความรู้ สิ่งอำนวยความสะดวก	3.81	1.00		
3.8 สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องใช้และความสะอาด ของบ้านพัก (กรณีนักท่องเที่ยวพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้าน)	Na	Na		
รวม	3.51	.93	มาก	

จากตารางที่ 8 พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 ลำดับแรก คือการเดินทางมายังหมู่บ้านนาคูหาความสะดวก/ปลอดภัย/มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจน ($\bar{x} = 4.11$) รองลงมาคือมีห้องน้ำ-ห้องสุขา ที่สะอาด/เพียงพอ/สะดวกต่อการใช้งาน ($\bar{x} = 4.04$) และสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ไฟฟ้า น้ำดื่ม น้ำใช้ โทรศัพท์สาธารณะ) มีคุณภาพใช้การได้ดี ($\bar{x} = 3.93$) ตามลำดับ

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ
สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังจะได้รับจากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนาคูหา

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
4. สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังจะได้รับจากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนาคูหา				
4.1 ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ/ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว	4.04	.76		
4.2 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.04	.76		

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ
สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังจะได้รับจากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนาคูหา (ต่อ)

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
4.3 ความสมบูรณ์และสวยงามของธรรมชาติในชุมชน	4.48	.51	มาก	1
4.4 ได้พักผ่อนในบรรยากาศที่ดี อากาศบริสุทธิ์	4.41	.57	มาก	2
4.5 ความสะอาด สะดวก ปลอดภัยของสถานที่	4.19	.74	มาก	3
4.6 เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความเป็นมิตร มีความเป็นกันเอง	4.19	.74	มาก	3
4.7 เจ้าหน้าที่สามารถให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนได้	3.85	.81		
รวม	4.17	.69	มาก	

จากตารางที่ 9 พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง
จังหวัดแพร่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.17$ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 ลำดับแรก คือ
ความสมบูรณ์และสวยงามของธรรมชาติในชุมชน ($\bar{x} = 4.48$) รองลงมาคือได้พักผ่อนในบรรยากาศที่ดี อากาศ
บริสุทธิ์ ($\bar{x} = 4.41$) และความสะอาด สะดวก ปลอดภัยของสถานที่และเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความเป็นมิตร
มีความเป็นกันเอง ($\bar{x} = 4.19$) ตามลำดับ

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
5. โดยภาพรวมแล้วท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมตามฐานเรียนรู้ ต่างๆ ในชุมชน เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สุขภาพกาย ใจ สติปัญญา และสังคม)	4.11	.69		

จากตารางที่ 10 พบว่า ความพึงพอใจโดยภาพรวมแล้วท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมตามฐานเรียนรู้ต่างๆ
ในชุมชน เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สุขภาพกาย ใจ สติปัญญา และสังคม) โดยกระบวนการ
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ อยู่ในระดับมาก
($\bar{X} = 4.11$)

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
6. โดยภาพรวมแล้วท่านมีความพึงพอใจต่อการมาเที่ยวและทำ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวบ้านนาคูหา ในครั้งนี้น่ามากน้อยแค่ไหน	4.15	.60		

จากตารางที่ 11 พบว่า ความพึงพอใจโดยภาพรวมแล้วท่านมีความพึงพอใจต่อการมาเที่ยวและทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวบ้านนาคูหาในครั้งนี้ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยว ศักยภาพและความพร้อมและแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านนาคูหา เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ และเพื่อประเมินผลการทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) แกนนำท่องเที่ยวชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหา 2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เทศบาลตำบลสวนเขื่อน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสวนเขื่อน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแพร่ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ที่เข้ามาหนุนเสริมด้านการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาคูหา เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแพร่ อุตสาหกรรมจังหวัดแพร่ พาณิชย์จังหวัดแพร่ เป็นต้น 3) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ใช้สำหรับสัมภาษณ์ ผู้สูงอายุ พระภิกษุ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรในท้องถิ่น ในประเด็นเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตชุมชนบ้านนาคูหา อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยจะทำการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยกันไม่เคร่งครัดในรูปแบบการสัมภาษณ์
2. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้บันทึกข้อมูลในการจัดเวทีระดมความคิดเห็น ได้แก่ จัดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. วัสดุอุปกรณ์ที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ เทปบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากกิจกรรมการศึกษาทั้งบุคคลและสถานที่
4. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สร้างจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลของแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการทดลองจัดการท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

การรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของหมู่บ้าน วิถีชีวิต แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาคูหา และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา โดยจะทำการเก็บทั้งแก่นำชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนบ้านนาคูหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้
 - 1.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและแหล่งทุติยภูมิ จัดแยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่
 - 1.2 การใช้แนวคิดทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์
 - 1.3 การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการทวนสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน
 - 1.4 การวิเคราะห์และสรุปข้อมูล
 - 1.5 นำข้อมูลที่ได้มาเขียนเป็นความเรียงอย่างมีระบบ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลในส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการด้านต่างๆ เมื่อคำนวณหาค่าเฉลี่ยแล้วนำมาตีความหมายได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	ความหมาย	น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	ความหมาย	น้อย
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	ความหมาย	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	ความหมาย	มาก
ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	ความหมาย	มากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ที่สรุปได้ดังต่อไปนี้

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและเข้าไปเก็บข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวของบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่าในบ้านนาคูหา มีการจัดเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยว 2 แห่งคือ ที่วัดนาคูหา จะมีการเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวจากสมุดเยี่ยมชมที่จัดไว้ในบริเวณอุโบสถ และที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาคูหา มีอยู่ 10 หลัง แต่สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้เพียง 2 หลังเท่านั้น

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวที่บ้านนาคูหาส่วนใหญ่แล้วจะเป็นนักท่องเที่ยวที่อยู่ในจังหวัดแพร่ ชัรบถเข้ามาเที่ยวที่วัดพระธาตุนิรันธร์แขวน ซึ่งเป็นวัดแรกที่อยู่ต้นทางหมู่บ้านนาคูหาและเป็นพระธาตุประจำปีเกิด

ของคนที่เกิดปัจเจก (สุนัข) และขับรถต่อเข้ามาเที่ยวศูนย์เรียนรู้ที่น่าสนใจในหมู่บ้านนาคูหาซึ่งห่างจากวัดพระธาตุอินทร์แขวนไม่ถึง 500 เมตร นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดที่เข้ามาเที่ยวบ้านนาคูหา โดยได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างจังหวัดจะเดินทางมาเที่ยวด้วยรถยนต์ส่วนตัว มากับครอบครัวซึ่งในกลุ่มนี้จะไม่พักในหมู่บ้าน จะออกไปพักในตัวเมืองแพร่เนื่องจากระยะทางจากตัวเมืองถึงบ้านนาคูหาไม่ไกลมากนักและเส้นทางในการเดินทางระยะทางเพียง 26 กิโลเมตรเท่านั้น ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาพักที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้านจะเป็นกลุ่ม Big Bike ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์บ้านนาคูหาที่ไกลที่สุดคือมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนี้จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แกนนำชุมชนบ้านนาคูหาพบว่าบ้านนาคูหาถูกเลือกให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดังนั้นชุมชนจึงมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก แกนนำชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างดี มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ แต่ขาดการประชาสัมพันธ์จากภายในชุมชนสู่ภายนอก เพราะการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จะเป็นการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานภายนอกชุมชน ดังนั้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเข้ามาเที่ยวโดยผ่านกลุ่มผู้ประกอบการจากภายนอกจึงทำให้ไม่เกิดรายได้ของกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหาเลย หรือหากจะมีก็เป็นการเกิดรายได้ส่วนบุคคลเท่านั้น ไม่ได้เป็นการเกิดการกระจายรายได้ภายในกลุ่ม

จากการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ ในชุมชนบ้านนาคูหา พบว่าบ้านนาคูหา มีศักยภาพด้านแหล่งเรียนรู้ คือเป็นแหล่งกำเนิดสาหร่ายน้ำจืด (เตา) ที่เป็นสาหร่ายสีเขียวมีลักษณะเป็นเส้นสาย มีสีเขียวอ่อนจนกระทั่งถึงสีเขียวเข้ม มีสารอาหาร มีสารคลอโรฟิลล์ในปริมาณสูง กรดไขมันแกมมาไลโนนิค แครทีนอยด์ โพรตีน กรดอะมิโน และสารอาหารโมเลกุลเดี่ยวอื่น ๆ อีกมากมาย สาหร่ายชนิดนี้จัดเป็นสาหร่ายที่มีสารอาหารธรรมชาติที่สมบูรณ์แบบ มีประสิทธิภาพในการปรับสมดุลของร่างกาย เสริมภูมิคุ้มกันต้านไวรัสพิษที่ตกค้างออกจากร่างกาย ต่อต้านอนุมูลอิสระ ลดความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งต่างๆ หากนำมาใช้อย่างถูกวิธีจะเป็นประโยชน์ต่อร่างกายเป็นอย่างมาก นอกจากนำเตาสดไปขายหรือนำมาประกอบอาหารแล้วชาวบ้านที่นี่ยังพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป คือข้าวเกรียบเตาและสปูเตา สร้างรายได้เสริมอีกด้วย ในป่ารอบบ้านนาคูหายังมีชุมทรัพย์อีกมากมาย วัตถุดิบชั้นดีที่ไม่ต้องซื้อหาเหล่านี้ถูกนำมาปรุงเป็นเมนูชั้นเลิศต้อนรับแขกผู้มาเยือนหลายอย่าง เช่น ต้าเตา หลามบอน แกงไก่บ้านหยวกป่า แกงแค น้ำพริกกะปิ น้ำพริกตาแดง น้ำพริกน้ำปู หน่อไม้ลวกและสารพัดผักพื้นบ้าน ผลไม้ตามฤดูกาล เช่น เงาะ ลางสาด ลองกอง ชาและกาแฟ ที่ปลอดจากการใช้ยาฆ่าแมลงทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจ คือ แหล่งเรียนรู้ฮ่อม ที่มีลุงสว่าง สีต้อ เป็นปราชญ์ชาวบ้านเรื่องการทำน้ำฮ่อม ตั้งแต่การปลูกต้นฮ่อม แล้วนำไปฮ่อมสดมาหมักบ่มจนได้ทีกลายเป็นน้ำฮ่อมผ้าสีคราม

นอกจากแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจแล้วยังมีสถานที่สำคัญที่เปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้านนาคูหา คือ วัดนาคูหาที่มีพระเจ้าตนหลวงที่ถือว่าเป็นพระพุทธรูปองค์เดียวในประเทศไทยที่ถือลูกสมอในมือ โดยผู้ที่มีการบสักการะขอพรจะต้องถวายด้วยลูกสมอเท่านั้น และลูกสมอที่ทำการถวายเสร็จแล้วสามารถนำมารับประทานเพื่อความเป็นสิริมงคลได้ ในตอนเช้าถ้ามีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและพักที่โฮมสเตย์หรือกลับเข้าไปพักในตัวเมืองแพร่ สามารถแจ้งความจำนงค์กับทางวัดได้ว่าในตอนเช้าต้องการจะใส่บาตรพระ ซึ่งทางวัดจะจัดให้นักท่องเที่ยวได้ใส่บาตรพระในตอนเช้าที่บริเวณชั้วแตะ (สะพานไม้ไผ่) ซึ่งอยู่ด้านข้างขององค์พระเจ้าตนหลวง เสร็จแล้วนักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวชมทิวทัศน์ทางธรรมชาติ สูดอากาศยามเช้าและชมพระอาทิตย์ขึ้นที่บริเวณชั้วแตะ และถ่ายภาพเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก

นอกจากศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ส่งเสริมสุขภาพทางด้านกาย ใจ สติปัญญา และสังคมของบ้านนาคูหาที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกด้วย คือ กิจกรรมเดินป่าขึ้นผาสิ่งห่มวิหุมบ้าน – สสำรวจถ้ำเขาน้อย ชมความงาม หินงอก หินย้อย กราบขอพรพระพุทธรูปชินราชจำลองบนแท่นแก้วมงคล ผาสิ่งห่ม เป็นภูเขาหินปูนตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของวัด ห่างประมาณ 200 เมตร มีจุดชมวิวผาสิ่งห่มที่สามารถมองเห็นหมู่บ้านได้ตั้งแต่เหนือจรดใต้ที่โอบล้อมด้วยขุนเขาทั้งสี่ด้านในมุมมองแบบพาโนรามา ที่มาของชื่อผาสิ่งห่ม คือ คนสมัยก่อนบอกว่าบางจุดของบริเวณผาแห่งนี้มองแล้วมีลักษณะคล้ายหัวสิงห์สัตว์ในวรรณคดี หินบริเวณนี้ จะมีลักษณะพิเศษคือเมื่อนำไม้ไปเคาะจะมีเสียงกังวานคล้ายระฆัง นอกจากนี้ที่ผาสิ่งห่มแห่งนี้ยังมีจุดชมต้นจันทร์ผาที่ ขึ้นอยู่มากมายตามหน้าผาสองชั้น มีพืชแปลกๆ หายากหลายชนิด เช่น ต้นฤๅษีคีนซีฟ ขนุนดิน ต้นมะพร้าวเต่า ปรง โบราณ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีถ้ำน้อยนาคูหา ในสมัยก่อนที่ปากถ้ำมีหินงอกหินย้อยรูปช้างยื่นออกมาด้านทางซ้ายมือของปากถ้ำ มีวง ยาวประมาณ 1 เมตร มีงายาวประมาณ 1 คืบ มีความสวยงามมาก

ตอนเย็นนักท่องเที่ยวยังสามารถไปชมแสงสุดท้ายของวันที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาโพธิวงศาจริยาราม พุทธอุทยานดอยผาสวรรค์ ที่มีพระพักตร์พระพุทธรูปสีทองอร่าม พร้อมด้วยพระพุทธรูปปางห้ามญาติและพระธาตุนิรหระวัน ตั้งโดดเด่นบนหินผาทำกลางป่าเขาและบรรยากาศแสนสงบ

จากข้อมูลที่ได้รับจากการดำเนินการวิจัยและการค้นข้อมูลผลการดำเนินการทดลองจัดการท่องเที่ยวให้แก่กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหา จึงสามารถสรุปรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จากมติของที่ประชุมได้ว่าควรเป็นการจัด “การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ” ตามบริบทของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้มาสูดอากาศบริสุทธิ์ซึ่งเป็นการเพิ่มออกซิเจนให้กับร่างกายที่ส่งผลทำให้ระบบต่างๆ ในร่างกายทำงานได้ดีขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้สุขภาพใจของนักท่องเที่ยวมีความสงบสุขจากการเข้ามาสักการะพระในวัดทั้งสองแห่ง ชมแหล่งเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตอันเรียบง่ายของคนในหมู่บ้านนาคูหา ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวมีสุขภาพกายและใจที่ดีแล้ว จะส่งผลทำให้เกิดสติปัญญาที่ดีที่สามารถปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมได้ โดยชุมชนและนักวิจัยมีการค้นคว้า ทฤษฎีและความหมายของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยววิถีพุทธ หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี เพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

“การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อหาความรู้สัจธรรมแห่งชีวิตเพื่อเพิ่มคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี มีการผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”

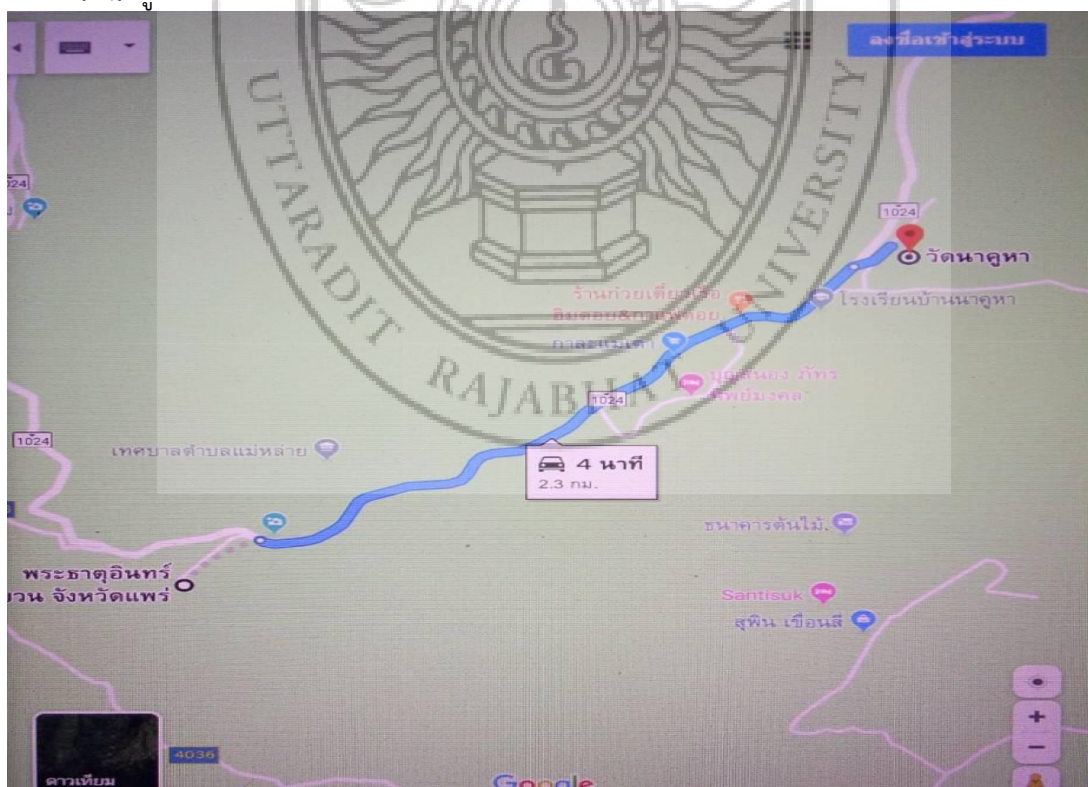
จากการทดลองจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบ 1 วัน (ไปกลับ) ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมจากแบบสอบถามได้ผลการวิจจากนักท่องเที่ยว พบว่าความพึงพอใจโดยภาพรวมของนักท่องเที่ยว มีความพึงพอใจต่อการมาเที่ยวและทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวบ้านนาคูหาในครั้งนี้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ สรุปผลได้ดังนี้

การเก็บข้อมูลบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่าจากต้นทางเข้าหมู่บ้านจนถึงท้ายหมู่บ้านมีสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพดังต่อไปนี้

1. วัดพระธาตุดินทร์แขวน
2. บ่อเตาสูงเจริญ (บ่อสาหร่ายน้ำจืด)
3. ศูนย์เรียนรู้กาละแมเตา
4. ศูนย์เรียนรู้ข้าวเกรียบเตา
5. ศูนย์เรียนรู้ชาและฮ่อม
6. ศูนย์เรียนรู้ไม้กวาดตองกง กลุ่มผู้สูงอายุบ้านนาคูหา
7. วัดนาคูหา

ภาพที่ 2 แสดงเส้นทางแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นหมู่บ้านนาคูหาถึงท้ายหมู่บ้านนาคูหาที่ <https://www.google.com/maps/dir/พระธาตุดินทร์แขวน+จังหวัดแพร่+ตำบล+สวนเขื่อน+แพร่+54000/วัดนาคูหา+จังหวัดแพร่+ตำบล+สวนเขื่อน+อำเภอเมือง+แพร่+54000/>

นอกจากศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ส่งเสริมสุขภาพทางด้านกาย ใจ สติปัญญา และสังคมของบ้านนาคูหาที่กล่าวมาแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกด้วย คือ กิจกรรมเดินป่าขึ้นผาสังข์ชมวิหุมบ้าน – สสำรวจถ้ำเขาน้อย ชมความงาม หินงอก หินย้อย กราบขอพรพระพุทธรูปชินราชจำลองบนแท่นแก้วมงคล อีกด้วย

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านนาคูหามักจะพูดตรงกันว่า การที่ได้เข้ามาเที่ยวที่หมู่บ้านนาคูหานอกจากจะได้มาสูดอากาศที่บริสุทธิ์ที่มีสื่อต่างๆ ได้เขียนแนะนำบ้านนาคูหาไว้ว่าเป็นแหล่งโอโซนแห่งที่ 7 ของประเทศไทยแล้ว (<https://www.sanook.com/travel/1412851/>) ยังสามารถเข้าไปนั่งหลบร้อนที่อุโบสถหลังจากที่สักการะพระสมเด็จองค์ปฐมทรงเครื่องจักรพรรดิ พระเจ้าทันใจที่วัดนาคูหาได้อีกด้วย โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วได้รับข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวนี้จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ จาก website แนะนำแหล่งท่องเที่ยวใน Internet และคำแนะนำจากผู้ที่เคยเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านนาคูหา

จากข้อมูลที่ได้รับจากการดำเนินการวิจัยและการค้นข้อมูลผลการดำเนินการทดลองจัดการท่องเที่ยวให้แก่กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหา จึงสามารถสรุปรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จากมติของที่ประชุมได้ว่าควรเป็นการจัด “การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ” ตามบริบทของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้มาสูดอากาศบริสุทธิ์ซึ่งเป็นการเพิ่มออกซิเจนให้กับร่างกายที่ส่งผลทำให้ระบบต่างๆ ในร่างกายทำงานได้ดีขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้สุขภาพใจของนักท่องเที่ยวมีความสงบสุขจากการเข้ามาสักการะพระในวัดทั้งสองแห่ง ชมแหล่งเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตอันเรียบง่ายของคนในหมู่บ้านนาคูหา ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวมีสุขภาพกายและใจที่ดีแล้ว จะส่งผลทำให้เกิดสติปัญญาที่ดีที่สามารถปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมได้ โดยชุมชนและนักวิจัยมีการค้นคว้าจากทฤษฎีและความหมายของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

“การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีพุทธ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อหาความรู้สัจธรรมแห่งชีวิตเพื่อเพิ่มคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี มีการผจญทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหาควรมีการตั้งนโยบายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างจริงจัง และประชาสัมพันธ์สื่อสารให้กับหน่วยงานภายนอกได้รับรู้ว่าชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง และขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นอย่างไร เพื่อที่นักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเที่ยวในชุมชนและชมหรือทำกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ต้องประสานที่ใคร

2. สมาชิกกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาคูหาที่มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวแต่ขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการ เป็นเหตุให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวโดยไม่มีทิศทาง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการท่องเที่ยวควรเข้ามาเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำหรือเป็นที่เลี้ยงให้แก่ชุมชนจนกว่าชุมชนจะสามารถเรียนรู้และบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวได้แล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงถอนตัวออกมา

3. หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรบูรณาการร่วมกันและจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ต้องรีบดำเนินการปรับปรุงโดยเร็ว ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ห้องน้ำ และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

4. องค์กรส่วนท้องถิ่นควรมีหน่วยงานรับหน้าที่ในการบริหารจัดการชุมชนด้านการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้โดยตรงในงานที่อยู่ในความรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ข้อมูลด้านวิชาการ การนำเสนอข้อมูลทางสังคม สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและวัฒนธรรมในชุมชนแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบที่น่าสนใจ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่สนใจตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

5. ผู้บริหารควรสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนนาคูหา โดยเน้นความสามัคคี เป็นหลักเน้นชุมชนเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

6. ควรมีการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ด้านการท่องเที่ยวทุกระดับ เช่น การสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) เพื่อรับฟังปัญหา หรือรับข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาหรือเพิ่มเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เพื่อเป็นการเสริมกิจกรรม การท่องเที่ยว และสามารถจัดตั้งเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวของจังหวัด และระดับประเทศต่อไป

2. ควรมีการศึกษาต่อเนื่องทุกปี เพื่อทราบความเปลี่ยนแปลงในอนาคต และเป็น การเฝ้าระวังความเสี่ยงของผลกระทบด้านต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในการวางแผนนโยบาย และการนำไปปฏิบัติทางการท่องเที่ยวต่อไป

3. ควรให้เวลานักวิจัยในการทำวิจัยเต็มระยะเวลาของการรับทุน คือ 12 เดือน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุด

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2550 **คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน** สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : บริษัทศรีเมืองการพิมพ์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2557. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2556). รายงานสรุปฉบับผู้บริหารโครงการศึกษาตลาดท่องเที่ยว กลุ่มประเทศอาเซียน. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2555). การสำรวจมุมมองของชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเพื่อการจัด แบ่งกลุ่มฐานลูกค้า. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2555). รายงานสรุปการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวของชาวไทยในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2555). รายงานสรุปการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยว ของชาวไทยในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติพ.ศ. 2555-2559. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). สถิติการท่องเที่ยวประจำปี 2552. กรุงเทพฯ : ส่วนวิจัยและสถิติการท่องเที่ยว ททท.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2551. *ข้อมูลท่องเที่ยว 76 จังหวัด สถานที่พักแรม*.
- กุลวดี แก้วกล้า. (2550). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของข้าราชการเกษียณอายุ / กุลวดี แก้วกล้า. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณาริญา วีระกิจ และคณะ. (2561). การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยการบริการสปาในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- นิตา ชัชกุล. (2557). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : วี.พี. (1991).
- นำชัย ทนุผล. 2529. **การพัฒนาชุมชน: หลักการและยุทธวิธี**. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- บริษัท เดอะ นีสเส็น คอมปะนี ประเทศไทย จ จำกัด. (2555). โครงการสำรวจทัศนคตินักท่องเที่ยว เพื่อการวางแผนเชิงรุกในการเจาะกลุ่มลูกค้าใหม่ ส สำหรับ 4 ตลาดในเอเชีย (จีน ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย และไต้หวัน). เข้าถึงได้จาก <http://www.tourisminvest.tat.or.th>
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ปิยฉัตร ทองแพง. (2557). รูปแบบการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุกรณีศึกษาผู้สูงอายุภาคกลาง. *วารสารศรีวันาลัยวิจัย*, 1(2), 70-75.
- ภราเดช พยัฒวิเชียร. (2542). การวางแผนตลาดการท่องเที่ยว: เอกสารประกอบการสอน. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนานา สนวนศรี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พจนานา สนวนศรี. 2546. เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภราเดช พยัฒวิเชียร. (2539). พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 15(2), 17.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2541). การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำ ๖ โรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา บริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โรงพยาบาลด าเนินสะดวก. (2553). โครงการรักษาสภาพแบบผสมผสาน. ราชบุรี: ฝ่ายประชาสัมพันธ์ โรงพยาบาล ด าเนินสะดวก. แผ่นพับ.
- วรรณภา วงษ์วานิช 2546 *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พิมพ์ครั้งที่ 2* กรุงเทพฯ .
- วานิสสา ตโนภาส และกนกคุณท์ โตชัยวัฒน์. (2554). พื้นที่ใช้สอยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อรีสอร์ทสำหรับผู้สูงอายุ. เข้าถึงได้จาก https://www.researchgate.net/profile/DrKongkoon_Tochaiwat/publication/215909035_Necessary_Usable_Areas_and_Amenities_for_Elderly_Resorts/links/01daa32ef743441d91215491.pdf
- วาริษฐ์ มัชฌิมบุรุษ. (2552). รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย. ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารอุตสาหกรรมบริการ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วีระพล ทองมา. (2554). กลยุทธ์การจัดการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านเมืองก๊อต ตำบลก๊อตช้าง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่.
- วีระพล ทองมา. (2554). การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ลุ่มน้ำแมงอน อำเภอด่านช้าง จังหวัดเชียงใหม่.
- ศรัณพร ชวนเกริกกุล. (ม.ป.ป.). เอกสารการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพ เรื่องการสื่อสารประชาสัมพันธ์ลักษณะการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ศิริภรณ์ ภิญโญชูโต. (2550). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยความร่วมมือ ขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนบ้านช่วงบุก ตำบลห้วยไร่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัด แพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2555). ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโอกาสของไทยในการรุกตลาดอาเซียน. เข้าถึงได้จาก <http://www.ksmcare.com/ArticleNews/64/K-SME-Analysis>

- ศูนย์วิจัยด้านการตลาดท่องเที่ยวการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือน ปี 2556. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562. ค้นหาจาก <http://intelligencecenter.tat.or.th:8080/apex/f?p=1:22:0::NO:::>
- ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพมิชชั่น. (2556). โปรแกรมสุขภาพและการสัมมนา. เข้าถึงได้จาก <http://www.mission-hospital.org/index.php/th/mission-health-promotion-center/healthprograms-a-seminars>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และทบวงมหาวิทยาลัย. (2546). ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. วันที่ค้นข้อมูล 3 เมษายน 2562. จาก <http://www.gotoknow.org/posts/482092>
- สมบัติ กาญจนกิจ.(2557). นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่2 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527).การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรม ไทย. กรุงเทพมหานคร:ศกัตโสภากการพิมพ์.
- อนุวัติ คุณแก้ว, พวงผกา แก้วกรม, กอบกาญจน์ วิเศษรัมย์ และพรรณราย เทียมทัน. (2555). การพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยความร่วมมือของภาครัฐ องค์กรท้องถิ่นและชุมชนบ้านนาป่า อ าเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. *ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*, ฉบับที่ 14, 11-20.
- Blanke, J., & Chiesa, T. (2015).The travel & tourism competitiveness report 2015. Switzerland: SRO-Kundig.
- Dickman, C.R. (1996). Overview of the Impacts of Feral Cats on Australian Native Fauna. Australian Nature Conservation Agency, Canberra.
- Goeldner, C., & Ritchie, J. R. B. (2012).Tourism: principles, practices, philosophies (10th ed.). Hoboken:Wiley.
- Hinch, T., & Higham, J. (2004).Sport tourism development. NY: Multilingual Matters.
- Middleton, V.T. & Clarke, J. (2001). Marketing in travel and tourism. [e-book]. Oxford, Boston: Elsevier. Retrieved March 16, 2010, from <http://www.netlibrary.com/Reader/>.
- Tourism Western Australia. (2009). 5A's of Tourism (online). Retrieved April, 2019. From [http:// www.tourism.wa.gov.au/ jumpartguide/totb_5Asoftourism.html](http://www.tourism.wa.gov.au/jumpartguide/totb_5Asoftourism.html).
- <http://www.atta.or.th/?p=3882>
- http://www.cbt-i.or.th/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103#.Wd242Fu0N0w
- <https://www.l3nr.org/posts/166878>
- https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1400839985
- www.sawadee.co.th/thai/phrae
- <http://www.sms-stou.org/archives/2233>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถาม
ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ
ของกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาคูหา ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มี 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ ชาย หญิง

อายุ ต่ำกว่า 20 ปี 20-30 ปี
 31-40 ปี 41-50 ปี 51 ปีขึ้นไป

อาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัท ธุรกิจส่วนตัว เกษตรกร
 นักเรียน/นักศึกษา รับจ้างทั่วไป อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท 15,001-25,000 บาท 25,001- 35,000 บาท
 35,001-45,000 บาท มากกว่า 45,000 บาท-

1. ท่านทราบข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้จากที่ใด

.....

2. ท่านเคยเดินทางมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มาก่อนหรือไม่

เคย จำนวน ครั้งที่มา ครั้ง (รวมครั้งนี้) ไม่เคย

3. ในการเดินทางมาครั้งนี้ท่านพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้านหรือไม่

พัก จำนวน คืน ไม่พัก

(กรณีตอบ “พัก” ต้องคำถามข้อ 3.8 ของส่วนที่ 2 ด้วย)

4. เหตุผลที่ไม่พักค้างแรมที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้าน เพราะ

.....

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการให้บริการ

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ				
	พอใจ มาก (5)	พอใจ (4)	เฉย ๆ (3)	ไม่ค่อย พอใจ (2)	ไม่ พอใจ (1)
1. ด้านการให้บริการของบุคลากรที่ให้บริการ					
1.1 บุคลากรให้บริการด้วยความสุภาพ เป็นมิตร					
1.2 บุคลากรให้บริการด้วยความสะดวก รวดเร็ว					
1.3 บุคลากรดูแลเอาใจใส่ กระจ่างหรือร้อน เต็มใจ ให้บริการ					
1.4 บุคลากรให้คำแนะนำ หรือตอบข้อซักถาม เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี					
2. ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ					
2.1 การให้บริการเป็นระบบและเป็นขั้นตอน					
2.2 มีคำแนะนำ (เอกสารหรือบุคลากรหรือป้าย ประกาศหรืออื่น ๆ) อย่างชัดเจน					
2.3 มีผู้รับความคิดเห็น หรือแบบประเมินการบริการ					
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
3.1 การเดินทางมายังหมู่บ้านนาคูหาความสะดวก/ ปลอดภัย/มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจน					
3.2 มีสถานที่จอดรถเพียงพอ เหมาะสม สะดวก ปลอดภัย					
3.3 มีห้องน้ำ-ห้องสุขา ที่สะอาด/เพียงพอ/สะดวก ต่อการใช้งาน					
3.4 ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มมีจำนวน เพียงพอ / ราคาเหมาะสม / ความสะอาด / คุณภาพ อาหารดี					
3.5 การสื่อความหมายต่าง ๆ เช่น ป้าย / สัญลักษณ์ การให้ความรู้ เอกสารแผ่นพับ					
3.6 สาธารณูปโภคพื้นฐาน (ไฟฟ้า,น้ำดื่ม/น้ำใช้, โทรศัพท์สาธารณะ) มีคุณภาพ ใช้การได้ดี					
3.7 การจัดสถานที่เพื่อใช้พักผ่อนหย่อนใจบริเวณ แหล่งท่องเที่ยว (ความสะอาด / สวยงาม,การตกแต่ง ด้านภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกลมกลืนกับ ธรรมชาติ, การดูแลความปลอดภัย,การให้ข้อมูล-					

ประเด็นวัดความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ				
	พอใจ มาก (5)	พอใจ (4)	เฉย ๆ (3)	ไม่ค่อย พอใจ (2)	ไม่ พอใจ (1)
ความรู้, สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน)					
3.8 สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องใช้ และ ความสะดวกของบ้านพัก (กรณีนักท่องเที่ยวพักค้าง แรมที่โฮมสเตย์ในหมู่บ้าน)					
4. สิ่งที่ท่านคาดหวังจะได้รับจากการท่องเที่ยวใน หมู่บ้านนาคุดครั้งนี้					
4.1 ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ/ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว					
4.2 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญา ท้องถิ่น					
4.3 ความสมบูรณ์และสวยงามของธรรมชาติในชุมชน					
4.4 ได้พักผ่อนในบรรยากาศที่ดี อากาศบริสุทธิ์สดชื่น					
4.5 ความสะดวก / สะอาด / ปลอดภัย ของสถานที่					
4.6 เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความเป็นมิตร / มีความ เป็นกันเอง					
4.7 เจ้าหน้าที่สามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้					
5. โดยภาพรวมแล้วท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมตาม ฐานเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน เหมาะสมต่อการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สุขภาพะ= กาย ใจ สติปัญญา และสังคม)					
6. โดยรวมแล้วท่านมีความพึงพอใจต่อการมา ท่องเที่ยวและทำกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวครั้งนี้ มากน้อยแค่ไหน					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา (ขอความอนุเคราะห์ผู้ตอบแบบสอบถามช่วยให้ข้อเสนอแนะเพื่อ
กลุ่มจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาคุดฯ จะได้นำมาพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิง
สุขภาพให้เหมาะสมตามความต้องการของนักท่องเที่ยว)

1. ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อชุมชนสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างไร
บ้าง

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาคูหาควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงด้านใดบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

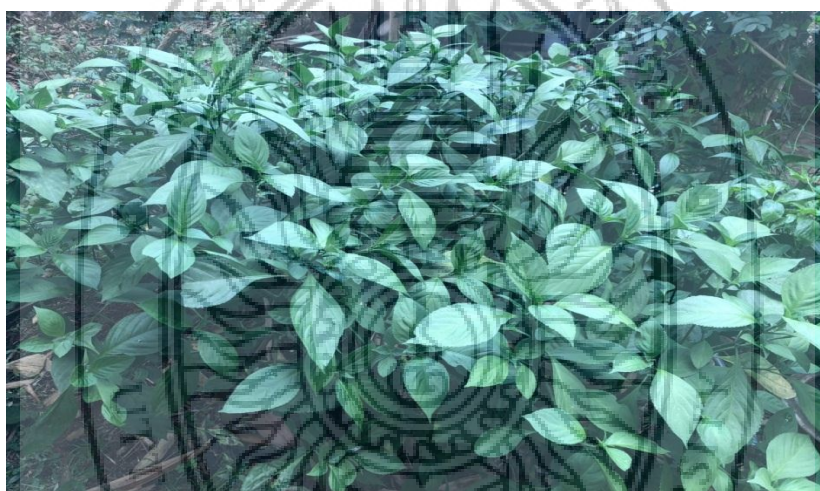

ภาคผนวก ข
ภาพการดำเนินงาน
โครงการวิจัย

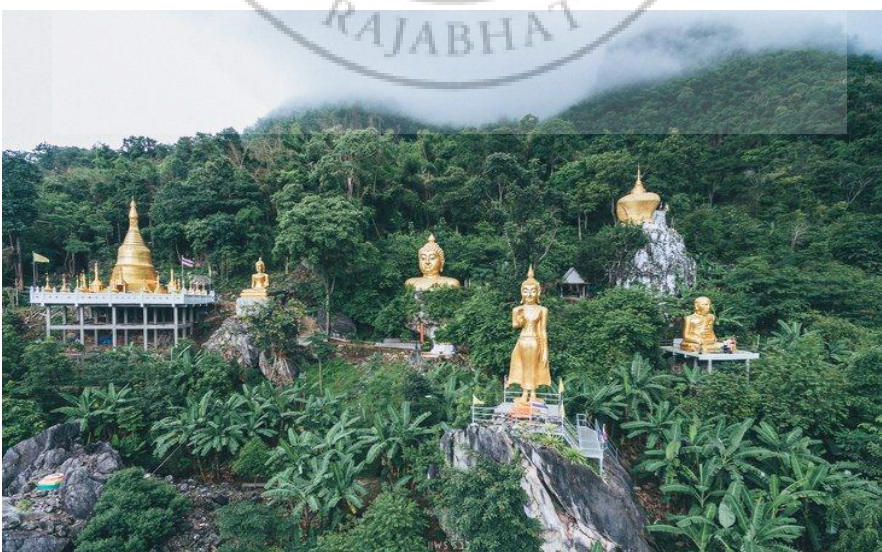
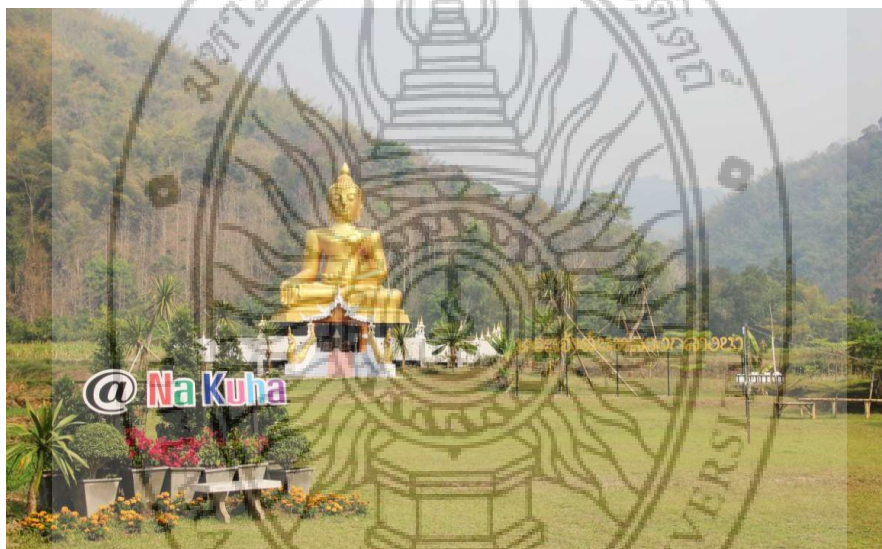
กิจกรรมเปิดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างนักวิจัยและแกนนำท้องถิ่นเยาวชน
และสำรวจแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของบ้านนาคูหา

กิจกรรมทดลองจัดท้องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาคูหา

